

RECENZIE

ZELEŇÁK, Eugen. *KONŠTRUKTIVIZMUS A PLURALITA V HISTÓRII.*
Ružomberok : Verbum, 2011, 123 s.

Publikácie zaoberajúce sa metodológiou písania historických prác už na Slovensku, našťastie, nie sú výnimkou. V roku 2011 sa medzi ne zaradila kniha od Eugena Zeleňáka, ktorá sa zaoberá filozofiou dejín. V prvých piatich kapitolách autor rozoberá myšlienky významných filozofov, alebo teoretikov histórie. Pochopiteľne sa venuje hlavne tým aspektom ich myslenia, ktoré mu slúžia ako východisko pre formulovanie vlastného „ústretového“ výkladu konštruktivistickéj myšlienky. Ten ponúkol v poslednej – šiestej kapitole.

V prvej kapitole autor zasadzuje myšlienky konštruktivismu do širších súvislostí. Na jednu stranu kladie v podobných prácach často kritizovaného Leopolda von Rankeho, ktorý formuloval základné pravidlá (metódy) tradičného dejepisectva. Podľa neho by mal historik na základe kritiky prameňov, rešpektovania faktov, opisu minulosti bez predsudkov, podriadenia sa faktom pravdivo a objektívne opísať minulosť, ako sa skutočne stala. (Na tomto mieste by som chcel vyzdvihnúť autorovo upozornenie na fakt, že môže byť veľký rozdiel medzi tým, čo skutočne Ranke napísal a ako to myslel, a tým, ako dnes jeho myšlienky chápu a prezentujú mnohí konštruktivisti.) Na druhú stranu kladie konštruktivistov. Tí začínajú od 70. rokov 20. storočia tento prístup spochybňovať. Autori ako Hayden White, Frank Ankersmit alebo Louis O. Mink upozornili na podstatný vplyv historika a použitého jazyka na výsledok jeho práce. To vyvolalo, pochopiteľne, veľké diskusie, keď konštruktivistom vyčítali relativizmus, barbarizmus a pod. Najmä v súvislosti s vydaním *Metahistórie* (1973) od H. Whita sa začína hovoriť o tzv. obrate k jazyku (linguistic turn), keď mnohí teoretici upozorňujú na podobnosti medzi históriou a literatúrou, alebo sa sústreďujú na jazykové prostriedky pri písaní histórie. E. Zeleňák však upozorňuje, že by sme skôr mali hovoriť o obrate k literatúre alebo k narácii, keďže sa spomínaní autori inšpirovali teóriou literatúry, (post)štrukturalizmom alebo White sa venoval hlavne naratívne aspektu historických diel. Zanedbávali tak otázky vzťahu medzi svetom a jazykom, ohľadom fungovania jazyka, ktoré si kládli analytickí filozofi jazyka.

V druhej kapitole sa autor venuje analýze myšlienok Arthura C. Danta, najmä jeho naratívny vetám. Najprv opisuje rozdiel medzi zástancami histórie, ktorí považujú za jej cieľ opísanie konkrétnych a špecifických udalostí a ich oponentmi, ktorí upozorňujú na potrebu zákonov pre vysvetlenie minulosti. Danto čiastočne akceptuje obe tieto vízie s tým, že záleží od historika, či pristupuje k minulým dejom všeobecne (vytvoriť zákonitosť je možné), alebo konkrétne (vytvoriť zákonitosť možné nie je). Závisí to od spôsobu vysvetľovaného. Vysvetliť podľa neho znamená vyrozprávať príbeh. Stačí len všeobecnejšie formulovať konkrétny historický jav a zákonitosť spolu s kauzálnymi súvislosťami sa nám ukážu samé. Jednou z kritik historického poznania býva aj fakt, že historik nie je priamym svedkom udalostí. Danto teda predstavuje osobu *ideálneho kronikára* a opisuje jeho činnosť, ktorá spočíva v zapisovaní všetkého, čo sa deje. Ako príklad uvádza autor atentát na Františka Ferdinanda v Sarajeve. Kronikár môže zaznamenať túto udalosť, ale iba historik ju môže dať späť do súvislostí a tvrdiť, že zapríčinila prvú svetovú vojnu. Kronikár to totiž v danom čase nemôže vedieť. Historik píše naratívne vety, ktoré, na rozdiel od viet

kronikárových, vytvárajú historický význam. Danto tvrdí, že k histórii musíme pristupovať s časovým odstupom, keďže ten je podmienkou historického poznania. To si totiž vyžaduje, aby bolo dané do vzťahu s niečím, čo je z pohľadu skúmania danej udalosti budúcnosť. Výber udalostí sa mení v závislosti od rôznych záujmov a názoroch historikov, z čoho potom plynie pluralita historických prác.

V tretej kapitole autor analyzuje myslenie a tézy Hydena Whita. Pod vplyvom jeho prác sa pozornosť vo filozofii histórie obrátila na otázky, čo má história spoločné s literatúrou. Mnohí historici odmietajú filozofiu dejín, snažia sa iba opísať minulosť bez predsudkov a takto zabezpečiť svoju objektivitu. Na druhej strane sú historici, respektíve filozofovia (napr. Hegel, Marx), ktorí sa snažili identifikovať v dejinách nejaké určujúce princípy a sily. White poukazuje na fakt, že hoci si historici z prvej skupiny myslia, že nie sú zaťažení nejakou apriórnu koncepciou dejín, v skutočnosti to nie je pravda. Z istého hľadiska nevidí zásadný rozdiel medzi históriou a filozofiou dejín. Len je v niektorých prácach vyjadrená explicitne a v niektorých implicitne. White charakterizoval niekoľko konceptualizácií historikovej práce: kronika, príbeh, modus naratívnej štrukturácie, modus argumentu a modus ideologickej implikácie. Hlavne posledné tri modusy sú pre charakter historickej narácie rozhodujúce. Každá z týchto troch stratégií je realizovaná v jednom zo štyroch spôsobov. Autor knihy predstavuje hlavne modusy naratívnej štrukturácie (romance, tragédia, satira a komédia). Každé dielo však obsahuje stopy všetkých troch modusov, inými slovami každé má nejaký estetický, kognitívny a ideologický rozmer. Za nimi sa skrýva metahistorický (tropologický) element. Historik si na hlbinej úrovni vedomia predstavuje minulosť na základe trópop, ktoré ovplyvnia jeho výslednú prácu. Historické dáta dodávajú textu obsah a trópy zase formu. White to nazýva tzv. vymyslenou zložkou historickej narácie. Minulosť je podľa Whita zmysluprázdna a je to až historikova narácia, ktorá jej vtlačí zmysel istou naratívnu formou. To implikuje pluralitu histórií, keď jedna udalosť môže byť zobrazená alternatívnymi, dokonca protirečivými spôsobmi, avšak rovnako plauzibilnými. Autor však upozorňuje, že Whita možno chápať viacerými spôsobmi.

Štvrtá kapitola opisuje názory Paula A. Rotha. Autor najskôr predstavuje polemiku medzi Rothom a Davidom Carrom, zástancom naratívneho realizmu, ktorý tvrdí, že samotné životy majú naratívnu štruktúru a nie je to až na úrovni retrospektívneho výkladu minulosti. Podčiarkuje intencionalitu ľudského konania. Roth tento výklad odmieta s tým, že pri určovaní zámeru nejakého činu sa môže historik myliť a následne ho poopraviť, a teda naviazať na iné udalosti. Pri Carrovom výklade je však takáto oprava nemožná. Poukazuje tiež na masové vraždenie počas druhej svetovej vojny a odmieta čisto iba intencionálne konanie. Na základe experimentov zo sociálnej psychológie zdôrazňuje faktory typu tlak okolia, poslušnosť či konformita. Rothovo myslenie je ovplyvnené viacerými filozofiami, napríklad Quinovou verziou holizmu, podľa ktorej sú výroky pravdivé iba za istých predpokladov, napríklad situovanie udalosti do istého roka si vyžaduje akceptovanie danej formy kalendára. Taktiež treba spomenúť *tézu o nedourčenosti teórie skúsenosťou*, a teda, že rôzne alternatívne teórie vysvetľujú porovnateľne kvalitne tú istú evidenciu. Ako posledné východisko autor spomína teoretickú nasýtenosť poznania, keď každý výrok alebo poznanie je istým spôsobom teoreticky podmienené. Na tomto teoretickom základe Roth napáda rozlišovanie medzi formou a obsahom, keďže svet dokážeme vnímať iba cez formu. Ak akceptujeme predpoklad, že za konaním nie sú žiadne intencie, ostanú nám iba opísané prejavy konania. Istý čin sa stáva činom iba pri jeho opise, a teda svet neexistuje ako taký, keďže ho nemôžeme vnímať neutrálne (odnikadiaľ, bez uhla pohľadu), ale žijeme vo svete druhov. Roth však upozorňuje, že limity akceptovaných opisov minulosti určuje komunita. Tvrdí teda, že

ak domyslíme konštruktivistické úvahy do dôsledkov, vyjde nám z nich neurčitá minulosť. V porovnaní s Whitom a Dantom ide o významný posun, keďže títo dvaja filozofi dejín hovoria o pluralite zobrazení histórie, Roth už hovorí priamo o pluralite minulosti.

V piatej kapitole sa autor zameriava na filozofiu jazyka, hlavne na myšlienky Gottloba Frega. Podobne ako v predchádzajúcich kapitolách, najprv napáda tradičný pohľad, v tomto prípade na vzťah jazyka s okolitým svetom, a to, že isté výrazy označujú isté reálne objekty, vďaka čomu ich môžu všetci identifikovať. Frege však rozširuje túto teóriu tým, že výrazy síce niečo označujú, ale aj niečo vyjadrujú. „*Výraz spravidla vyjadruje svoj zmysel a denotuje alebo označuje svoj denotát*“ (s. 70). Pojem denotátu je pomerne jasný, avšak viacerí filozofi ponúkajú rôzne interpretácie zmyslu. Sám autor ho charakterizuje „*ako kognitívnu perspektívu, z ktorej je možno uchopiť denotát príslušného výrazu*“ (s. 81). Historik teda predstavuje spôsob danosti istej časti minulosti a zároveň danú minulosť nejako prezentuje. Spôsob danosti je teda uhol pohľadu, perspektíva, z ktorej treba vnímať denotát. Historik navrhuje čitateľovi, aby sa pozrel na skúmanú oblasť cez jeho perspektívu. Túto perspektívu spravidla zdieľa viacero ľudí, a tak spôsob danosti zabezpečuje intersubjektivitu. Frege ako príklad uvádza mesiac (denotát), na ktorý sa možno pozrieť z viacerých miest na zemi (zmysel, spôsob danosti). To však nemožno chápať ako vyjadrenie osobných pocitov autora, ale ako možnú perspektívu.

Prvých päť kapitol slúži autorovi ako východisko pre formulovanie vlastnej tézy. Konštruktivistickú tézu predstavuje s tým, že kladie dôraz na pluralitu minulosti. Autor následne aplikuje rozdiel medzi denotátom a spôsobom danosti na troch opisovaných autorov. Zatiaľ čo u Danta a Whita môže postupovať priamočiari, keďže obaja pripúšťajú existenciu „*ateoretickej*“ minulosti, u Rotha je to zložitejšie, keďže sa u neho denotát prelína so spôsobom danosti. Autor tvrdí, že podľa Rotha historické práce priamo vyjadrujú spôsoby danosti. Následne predstavuje názory jeho kritikov. Tí mu vyčítajú, že nemožno nerozlišovať jazyk s realitou. Na jednej strane síce odmietajú naivný vzťah medzi realitou a jazykom, ale bližšie ho nešpecifikujú. Autor teda konštatuje, že názory Rotha a naivných realistov sú konzistentnejšie a dôslednejšie ako názory spomenutých kritikov. Zelenák odmieta obvinenia voči konštruktivistom, že sú radikálni, absolútni či deštrukčne relativizujúci. Aj podľa konštruktivistov je ľubovôľa pri písaní historických prác limitovaná. Autor ponúka ústretový výklad konštruktivistických myšlienok tým, že ju prepojí s pojmom spôsob danosti, keď „*tej istej časti minulosti môžu zodpovedať rôzne spôsoby danosti*“ (s. 99). Napr. na Ľudovíta Štúra sa možno pozrieť z hľadiska jeho literárnej tvorby, politickej činnosti a pod., teda cez rozličné spôsoby danosti. Nemožno ho však uchopiť cez výraz „*súčasný prezident Slovenskej republiky*“ alebo „*autor knihy Sto rokov samoty*“. To platí aj pre rozsiahlejšie časti reality, len ich uchopenie bude zložitejšie. Z príkladu prístupu ku Štúrovi autor odvodzuje, že by sme mali „*oddeliť myšlienky plurality historických diel od idey relativizmu*“ (s. 100). Nemožno totiž považovať za relativistu historika, ktorý nazve Štúra raz ako „*autora knihy Das Slawenthum un die Welt der Zukunft*“ a neskôr „*vodca slovenského národného obrodzenia, ktorý sa narodil 28. októbra 1915 v Uhrovci*“. Pluralitu si však nemožno zamieňať s ľubovôľou alebo relativizmom. Autor nevidí problém v pluralite historických prác, ale problematická môže byť samotná realizácia tejto plurality. Kritériá na jej posúdenie však musia predložiť samotní historici.

Hoci je autor filozof, jeho publikácia sa nachádza na rozhraní medzi filozofiou a históriou. Síce to v knihe neuvádza priamo, predpokladám, že je jeho záujmom osloviť nielen filozofov, ale aj kolegov historikov. Teda minimálne tú časť z nich, ktorá neodmieta teoretické úvahy o svojej práci. Užitočné by bolo zamyslieť sa nad spôsobom, ako môžu medzi

sebou komunikovať filozofi a historici, a ako môžu reálne využívať jedni závery druhých vo svojom výskume. I keď ide o relatívne blízke disciplíny a historici často ovládajú základy filozofie (a, naopak, filozofi poznajú dejiny), lepšie prepojenie týchto dvoch disciplín by určite nebolo na škodu. Dnes toľko prízvukovaná a preferovaná interdisciplinarita by sa tak v praxi mohla realizovať aj iným spôsobom, než že sa na jednu konferenciu pozvú filozof, sociológ a historik. Keďže historici často nie sú vedení k abstraktnému mysleniu, jednoduchší prienik autorových myšlienok do tejto skupiny vedcov by podľa môjho názoru dokázali zabezpečiť dva doplnky: prípadová štúdia a slovník najčastejšie používaných filozofických výrazov.

Asi tradičnou výčitkou adresovanou teoretickým knihám je ich nedostatočné prepojenie s praxou. Samotný autor s veľkou dávkou skromnosti tvrdí, že bez pomoci historika by sa neodvážil pustiť do prípadovej štúdie, ale že v budúcnosti ju plánuje napísať. Tá by určite knihe pomohla a dodala väčšiu argumentačnú silu. Na druhej strane treba kladne hodnotiť viaceré konkrétne príklady aplikovania teoretických východísk, ktoré uľahčujú porozumenie textu.

Niektorí čitatelia knihy určite nerozumejú úplne bez problémov všetkým filozofickým termínom, ktoré autor v knihe hojne používa. Inými slovami sa čitateľ – nefilozof občas stratí v záplave výrazov typu holizmus, denotát, zmysel danosti a pod. Komfortnejšiemu porozumeniu knihy by teda, nepochybne, pomohol prehľadný slovník najčastejšie používaných filozofických výrazov, teórií či koncepcií.

Publikácia je však napísaná zrozumiteľným spôsobom aj pre nefilozofov. Trošku rušivo pôsobia opakovania niektorých myšlienok v rámci jednej kapitoly na viacerých miestach.

V knihe mi chýba jasnejšie stanovisko autora k jednotlivým koncepciám analyzovaných filozofov, keďže sa mi zdá, že najmä Rothove závery do istej miery protirečia Zeleňákovmu výkladu konštruktivistickej myšlienky. Keď uvádza kritiky spomenutých filozofov, nie je vždy úplne jasné, či sa s kritikou stotožňuje, alebo ju uvádza iba na ilustráciu. Hoci bolo autorovým zámerom (najmä v kapitolách 2 – 4) poukázať najmä na pluralitu pri písaní histórie, jeho názor na jednotlivé koncepcie by čitateľa určite zaujímal.

Knihá prináša prehľad niektorých aspektov myslenia viacerých významných filozofov dejín a jedného analytika jazyka. Na začiatku každej kapitoly napáda tradičný pohľad na dejiny, resp. jazyk. Na základe myšlienok analyzovaných filozofov autor formuluje svoj vlastný „ústretový“ výklad konštruktivistickej myšlienky. Autor sa vymedzuje voči naivným realistom, ale aj radikálnym relativistom. Novátorstvom nie je tvrdenie, že historické diela sú návrhy (perspektívy) na to, ako nazerať na minulosť, ale prepojenie týchto „myšlienok s fregeovskou dištinkciou medzi zmyslom a denotátom a, najmä, s pojmom spôsob danosti“ (s. 97). Týmto spôsobom sa autor snaží napadnúť tradičné obvinenia voči konštruktivismu z relativizmu, čo považujem na jeho knihe za najcennejšie.

Knihá *Konštruktivismus a pluralita v histórii* od Eugena Zeleňáka je, nepochybne, veľmi kvalitným príspevkom k filozofii dejín. Autor sa v danej problematike zjavne veľmi dobre orientuje, zrozumiteľne oboznamuje čitateľa s myšlienkami významných filozofov a ponúka aj novú víziu. Pevne verím, že aj prekladaná recenzia pomôže upriamiť pozornosť historikov na túto knihu, a tak v širšom kontexte vzbudiť u nich záujem o teóriu a metodológiu.

ANOTÁCIE, GLOSÝ

ĎURIŠ, Rudolf. *O SLOVÁKOCH V ČESKOSLOVENSKÝCH LÉGIÁCH V RUSKU*. Nitra : Eko-Konzult, 2012, 133 s. ISBN 978-80-8079-162-9.

Na Slovensku vychádza v súčasnosti len veľmi málo publikácií a štúdií s tematikou česko-slovenského zahraničného vojska (légií), preto treba prijímať aj skromné brožúrky, spracované bez vedeckého aparátu, ale zato so zrejmom usilovnosťou a úprimným zaujatím pre tento málo známy (resp. polozabudnutý a predtým až tabuizovaný a všelijako poprekrúcaný) úsek našich dejín so sympatiami a chápať ich ako prípravu na vydanie súbornejšieho a odbornejšie spracovaného diela. Takým príspevkom k legionárskym dejinám je aj Ďurišova knižička, ktorá vyšla s podtitulkom: *Nepoznaná história. Kriesiteľia hasnúcej pahreby*.

Podľa pôvodcu, absolventa Filozofickej fakulty univerzít v Prahe a Viedni, pôvodne stredoškolského profesora (nar. 1916) a neskôr matičného pracovníka ho k legionárskej problematike priviedlo zostavovanie rodinnej kroniky jeho nebohého svokra Viliama Šimka († 1968), ktorý ako vojnový zajatec – príslušník rakúsko-uhorskej armády vstúpil v roku 1918 do česko-slovenských légií. (Autor používa nejednotnú terminológiu, pričom aj výraz československý píše raz bez spojovníka, inokedy zase so spojovníkom.) Pri práci na rodinnej kronike Ďuriš pocítil potrebu preštudovať si príslušnú literatúru o našom 1. zahraničnom odboji, rozšíriť si svoje vedomosti a potom aj publikovať informácie o čs. légiách s cieľom „priblížiť opätovne toto obdobie dnešnému čitateľovi, milovníkovi historického čítania, najmä študujúcej mládeži“. V minulosti už uverejnil článok o Slovákoch v čs. légiách v Rusku, ďalej štúdiu o ruskom legionárovi, politic-

kom pracovníkovi, publicistovi a prekladateľovi Mikulášovi Gacekovi a spomienky spomínaného V. Šimku v dvoch zväzkoch pod názvom *Z rodinnej kroniky* (2007) a *Ako sme bojovali proti Rusom za svetovej vojny* (2008).

Celú publikáciu tvorí niekoľko prehľadných oddielov pod názvami: *Letmý pohľad do dejín československých légií v Rusku, Aktivity Slovákov v (českých) légiách, Slovenská otázka v légiách v Rusku, Fenomén čechoslovakizmu v légiách, Aktivisti Slováci v zahraničnom odboji v Rusku, Vyznania legionárov a odkazy krajanom vo vlasti a Odkazy legionárov*.

Ďuriš uvádza ako svoje zdroje aj Archív literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice (ide zrejme hlavne o pozostalosti, respektíve osobné fondy a fotoalby, z ktorých sú však mnohé uložené aj v Slovenskom národnom archíve v Bratislave – napríklad Mikuláša Gaceka, Antona Granatiera, Vladimíra S. Hurbana a ďalších – tieto však nepoužil), ale pracuje predovšetkým s publikovanou literatúrou – najmä so *Sibirskými zápiskami* M. Gaceka, z ktorých aj hojne cituje, ďalej z Jesenského pamäti *Cestou k slobode a zo Sborníka rozpomienok ruských legionárov Slovákov*, ktorý v roku 1933 redigovali Jozef Gregor-Tajovský a Ferdinand Písecký.

Publikácia si nerobí nárok na to, aby bola vnímaná ako prísne vedecké dielo, a preto potom ešte aj pre svoj stručný rozsah vyznievajú niektoré autorove formulácie priveľmi zjednodušujúco a sploštene, napríklad, keď opisuje Štefánikovu misiu na Sibíri, udalosti ako odzbrojovanie légií v Penze, Čel'jabinský incident, peripetie okolo legionárskych zjazdov, údajný „neúspech“ hlasistického hnutia, alebo aj komplikované pomery v Irkutskom tábore Slovákov či vzťahy medzi niektorými vedúcimi postavami (Oríšek – Gacek, Jesenský – Tajovský atď.). V takej stručnej brožúre, pochopiteľne, nebolo možné ani podrobnejšie vysvetliť komplikované vzťahy Čechov a Slovákov

v Rusku alebo problém „čechoslovakizmu“, formovanie slovenských jednotiek, používanie slovenského jazyka atď. aj keď sa o to autor nie vždy celkom úspešne pokúša. Napriek tomu treba publikáciu privítať ako pomôcku hlavne pre stredoškolských učiteľov a ako stručný úvod do problematiky légii, hlavne ruských. A aj keď Ďuriš spomína tzv. legionársky mýtus, v závere knihy celkom správne konštatuje, že „*legionárske hnutie bolo a malo by aj zostať svetlou kapitolou našich spoločných česko-slovenských dejín. Pôvodné ideály legionárov, obetavá láska k vlasti a ochota nasadiť aj svoj život za jej slobodu sú trvalé mravné hodnoty, ktoré by mali platiť pre oba naše národy dnes i pre všetky budúce dni.*“ (s. 124.)

F. Vrábek

KREISINGER, P. BRIGÁDNÍ GENERAL JOSEF BARTÍK. ZPRAVODAJSKÝ DŮSTOJNÍK A ÚČASTNÍK PRVNÍHO I DRUHÉHO ČESKOSLOVENSKEHO ODBOJE. Praha : Ústav pro studium totalitních režimů, 2011, 190 s. ISBN 978-80-87211-55-7.

Dráha J. Bartíka (30. 6. 1897 – 18. 5. 1968) k profesionálnemu vojakovi sa nelíšila od iných dôstojníkov čs. armády, ktorí sa po roku 1918 vracali do vlasti v legionárskych uniformách. Na rozdiel od bývalých aktívnych dôstojníkov rakúsko-uhorskej armády, ale aj nového dôstojníckeho dorastu vychovaného už v ČSR, legionári k vojenskej službe nastupovali vytrhnutí z občianskeho života – keby nebolo vojny, uberali by sa inou cestou. Ako maturant reálneho gymnázia chcel študovať technický smer, ale v októbri 1915 musel narukovať a po absolvovaní Školy na dôstojníkov zálohy (ŠDZ) bol ako aspirant na jar 1916 odveľený na taliansky front, kde ho Taliani 2. novembra. 1916 zajali a v januári 1917 vstúpil do čs. dobrovoľného vojska či čs. zahraničného

vojska (názov légie sa používal až po vojne). V bojoch na Isola Grande na Piave 30. mája 1918 bol ťažko ranený do nohy (do konca života kríval), čo ovplyvnilo jeho kariéru – nemohol slúžiť v poli, po vyliečení našiel uplatnenie od októbra 1919 ako referent v spravodajstve, kde postupoval vo funkciách aj v hodnostiach (1918 por., npor., 1919 kpt., 1927 škpt., 1935 mjr., 1941 pplk., 1945 plk., brig. gen.). V druhej polovici 30. rokov pôsobil v protišpiónážnej sekcii MNO a na poslednú chvíľu pred okupáciou (14. 3. 1939) odletel so spravodajskou skupinou plk. gšt. F. Moravca cez Holandsko do Londýna.

Autor prehľadným spôsobom opisuje Bartíkovu mladosť, službu v légiiach, v čs. medzivojnovovej armáde, ako aj v zahraničnom odboji, vrátane ciest do Poľska pred vypuknutím vojny, ktoré mali podstatný vplyv na formovanie čs. odboja v Poľsku. Potom pôsobil ako náčelník spravodajského oddelenia 1. čs. divízie vo Francúzsku, pridelenca pri kanadskej vojenskej misii a na spravodajskom oddelení exilového MNO, kde sa s F. Moravcom názorovo rozišli. Vo februári 1942 bol ustanovený za prednostu exilového Ministerstva vnútra a ním zostal aj vo vláde košického Národného frontu – 10. apríla 1945 bol vymenovaný za prednostu odboru pre politické spravodajstvo MV a v auguste 1945 bol povýšený na brigádneho generála. Čoskoro sa stal komunistom trňom v oku, lebo veľa vedel a v januári 1946 bol po intrigách a provokáciách odvolaný z funkcie, „uprataný“ ako predseda na odvolací trestný výbor MNO, 9. marca 1948 bol zatknutý a vo vykonštruovanom procese odsúdený na 5 rokov ťažkého žalára (amnestiou 1 rok skráteneý), trest si odpykal v Leopoldove, Bratislave, Mirove a Ruzyni. Po prepustení 17. októbra 1953 (mal byť prepustený 9. 3. 1952) žil v stiesnených hmotných pomeroch, živil sa ako zásobovač a účovník, 1. júla 1965 bol rehabilitovaný, ale už 18. mája 1968 zomrel.

Knihu vydal materský ústav autora. Jej text je doplnený rozborom prameňov

a literatúry, anglickým resumé, menným registrom, množstvom fotografií a samostatnou prílohou a dokumentmi. Kniha je koncipovaná ako bibliografia, rozdelená na 4 hlavné obdobia, ktorým zodpovedajú aj názvy kapitol: *Roky mladosti (1987 – 1918)*, detstvo a rodinné pomery, taliansky legionár vo Veľkej vojne, *Medzivojnové roky (1919 – 1939)*, dôstojník spravodajského oddelenia, v študijnej a pátracej skupine, prednosta obrannej sekcie pátracej skupiny, *Vojnové roky (1939 – 1945)*, Veľká Británia a Poľsko, Francúzsko a znova Veľká Británia a *Povojnové roky (1945 – 1968)*, povojnová kariéra na MV a MNO, perzekúcie a väzenie, práca v civilnom živote a rehabilitácia.

L. Jančo

PETRÁK, Anton. ANGLÁN. *SPOMIENKY GENERÁLA ANTONA PETRÁKA*. Ved. red. T. Klubert. Bratislava : Ústav pamäti národa/Pamäť národa, Edícia MEMOÁRE, 2012, 441 s. ISBN 978-80-89335-59-6.

V bratislavskom kníhkupectve Panta Rhei bola 14. decembra 2012 prezentácia či krst knihy príslušníka čs. samostatnej obrnenej brigády genmjr. v. v. Ing. Antona Petráka, MBE., MC., (1912 – 2009) s výstižným názvom *ANGLÁN*, súvisiaca s jeho 100. výročím narodenia. Kniha vyšla zásluhou vnučky Silvie, zaťa Jozefa Kratochvíla, ÚPN, PN a priateľov. Biografia dôstojníka 1. ČSR, slúžiaceho na petržalskom opevnení, ktorý neváhal po rozbití Československa odísť južnou cestou do Francúzska a Veľkej Británie, aby bojoval proti nacistom za slobodné Československo v slobodnej Európe. Najdôležitejšou časťou jeho odbojovej činnosti bolo absolvovanie výcviku SOE (Special Operation Executive – Výbor pre zvláštne operácie) v Škótsku a na inštruktora „assault kurzov“ (útočných kurzov) a obliehanie pevnosti Dunkerque.

Po návrate do vlasti a prevzatí moci komunistami namiesto vďaky nasledovalo prenasledovanie, vykonštruované procesy, väzenie, strata vojenskej hodnosti i občianskej cti. Po prepustení na amnestiu pracoval ako prekladateľ. 28. októbra 1990 bol povýšený na generálmajora. Po roku 1989 významnou mierou prispel k organizovaniu britskej finančnej pomoci od Air Bridge Association vojnovým veteránom a ich rodinám. Získal rady a vyznamenania Veľkej Británie, Francúzska, Československa, SR, ČR, Belgicka, Poľska a Ruska.

Na začiatku knihy je uverejnená fotografia autora, ako aj najvýznamnejšie rady a vyznamenania.

Dielo sa začína hodnotením Antona Petráka ako vlastenca, demokrata a hrdinu, nasleduje predslov a predhovor autora z roku 2006.

Kniha má XIV. častí či kapitol. Začína sa priblížením prvých dvadsať rokov jeho života – detstvom, základným vzdelaním (ľudovou a meštianskou školou), štúdiom na OA a vojenskou službou – absolvovaním ŠDZ a VA v Hraniciach na Morave ako por. pechoty. Pokračuje službou vlasti v petržalskom pohraničnom opevnení – slúžil ako veliteľ roty PTZ u pešieho pluku 39 „Výzvedného generála Grazianiho“ v Jelínkovej kasárni. Keď sa Petržalka dostala do nemeckých rúk a Bratislava do rúk slovenských fašistov, odmietol im prisahať vernosť. Preto sa rozlúčil s Bratislavou i vlasťou so sľubom, že sa vráti do slobodného Československa v slobodnej Európe. Dlhú cestu na Západ uskutočnil južnou cestou z Brna cez Viedeň, Bratislavu, Budapešť, Belehrad, Solún, Bejrút (na lodi Mohamed Ali el-Kebir) cez Alexandriu a Marseille do Agde, kde vstúpil do rodiacej sa čs. zahraničnej armády. Ďalej opisuje činnosť v rámci formovania 1. čs. divízie gen. Viesta, boje aj činnosť nedisciplinovaných komunistov a fašistov v nej. Po kapitulácii Francúzska 22. júna 1940, ktoré ich sklamalo, nasledoval ústup časti divízie ochotnej ďalej bojovať z prístavu Sète opäť na lodi

Mohamed Ali el-Kebir cez Gibraltár do Veľkej Británie. V júli 1940 pristáli v Liverpoole, presunuli sa do Cholmondeley Parku a začalo sa vzájomné poznávanie s Britmi. Stali sme sa spojencami krajiny, nesúcej veľký podiel v spoločnom boji za slobodu. Tu sa sformovala 1. čs. zmiešaná brigáda. Okolo 200 komunistov v nej sa vzbúrilo a boli internovaní. Dostali nové uniformy, zbrane, prebiehali kurzy a cvičenia. Ako vel. roty bol zaradený do vel. zálohy a v auguste 1944 k protitankovej batérii (BKPÚV). Po 3 mesiacoch sa presťahovali do Leamingtonu. Nasleduje boj autora s angličtinou. Opisuje parašutistov, ich výcvik a použitie. Absolvoval kurz výsadbárov v Škótsku, britský kurz veliteľov rôt, assault (útočný) kurz i školu zvláštneho výcviku a v čase od 27. augusta 1942 do 5. mája 1943 bol inštruktorom vo výcvikovom stredisku v Traigh House v Škótsku. V Leamingtone zlúčením 1. čs. zmiešanej brigády s 200. ľahkým protiletadlovým plukom – východným vznikla 1. čs. obrnená brigáda. Príprava na inváziu bola obdobím špeciálnych kurzov a tvrdej prípravy na vyloďenie. Prijal novú funkciu veliteľa roty sprievodných zbraní. 30. augusta 1944 sa nalodili, preplavili do Normandie a zaujali priestor pri Falaise, presunuli sa ku Calais a 5. októbra k prístavu Dunkerque, kde 7. októbra prevzali od Kanadčanov jeho obliehanie. Oslavou 28. októbra prežil bojový krst – pod jeho velením 20 vojakov – dobrovoľníkov zničilo strategickú farmu, zabili 50 a zajali 14 Nemcov, maršal Montgomery mu udelil Military Crose – Vojnový kríž. Píše o priebehu bojov na morskom pobreží. Tu sa dočkal aj konca vojny. Fašistické Nemecko bolo porazené, 7. mája podpísaná bezpodmienečná kapitulácia v Remeši (8. mája sa akt zopakoval aj v Berlíne), admirál S. Frisius s pevnosťou Dunkerque sa vzdal veliteľovi brigády gen. Liškovi. Úloha brigády sa skončila, 12. mája bola pripravená na presun do oslobodenej vlasti, ktorá však nebola slobodná. Cez Rozvadov, Nepomuky a Rokycany sa dostala do Prahy na prehľad-

ku 18. mája, po nej sa vrátila na demarkačnú čiaru a 25. augusta 1945 prestala existovať. V boji o demokraciu zvíťazili komunisti, ich puč mal dozvuky, v ktorých sa hľadal triedny nepriateľ a príslušníci západného zahraničného odboja nemali v spoločnosti uplatnenie. Absolvoval Vysokú školu vojnovú a nastúpil ako NŠ k brigáde do Žatca. 29. februára 1949 ho ŠtB odviezla a 2 dni bol vypočúvaný v Prahe v Bartolomejskej ulici 5. odd. MNO. Neskôr po krátkom vypočúvaní na ŠtB, ktoré trvalo 2 roky, sa autor vrátil so stopami fyzického násillia. 15. februára 1949 bol poslaný na 3-mesačnú dovolenku a 1. júna na dovolenku s čakaním a zamestnal sa ako pomocný robotník. ŠtB ho odviezla na krátke vypočutie na Pankrác, po týždni sa dostal do budovy Vojenského súdu do „Domečka“, bol odsúdený na 5 mesiacov väzenia za trestný čin proti disciplíne a nedbalé uchovanie štátneho tajomstva. Po prepustení v Bartolomejskej ulici dostal výmer na 2 roky do TNP Mírov, kde strávil od 14. marca 1950 – 19. júla 1951. Po pokuse o útek ho zbili, po čom mu ostali fyzické následky. Z väzenia sa dostal na smetisko ľudskej spoločnosti. Socializmus s ľudskou tvárou ju stratil vpádom Sovietov, a ani ČSLA ľudskú tvár neukázala. Vrátil sa do Bratislavy, zamestnal sa ako technický pracovník na elektromontážach. 11. júna 1958 bol znova zatknutý, prevezený do Ružyne a po polročnej samotke odsúdený na 5 rokov straty slobody za vlastizradu, na základe amnestie mu odpustili 30. mája 1960 3 roky, 1 mesiac a 2 dni, ale až Vojenský obvodový súd v Prahe ho 18. februára 1969 zbavil obvinenia z roku 1949 a 1. januára 1971 odišiel do dôchodku. V zmenenej politickej situácii po roku 1989 sa autor dostal do Francúzska i Veľkej Británie, navštívil pamätné miesta bojov a zúčastnil sa na spomienkových akciách.

Na konci knihy je záver, miestny a menný register, ako aj obrazová príloha 9 listov. V celom diele je uverejnených množstvo dobových i súdobých fotografií osôb i dokumentov.

L. Jančo

MATULA, Pavol. *ROZDELENÉ KY-SUCE.* Zabratie severných Kysúc Poľskom v rokoch 1938 – 1939. Krakov : Spolok Slovákov v Poľsku, 2012, 111 s. ISBN 978-83-7490-534-3.

Autor anotovanej publikácie sústredil pozornosť na súvislosti rozdelenia severo-západných Kysúc v prospech Poľska, ktoré sa stalo aktuálnym problémom bezprostredne po Mníchovskej dohode.

Územie Kysúc s obyvateľstvom hovoriacim goralským nárečím, hláskami blízkymi poľštine, tak ako Orava a Spiš, sa stalo predmetom intenzívnejšieho záujmu poľských vedcov už od 19. storočia, opierajúc sa o tézu, že toto obyvateľstvo je poľského pôvodu. (Spor o národnostnú príslušnosť Goralov pretrváva medzi slovenskými a poľskými vedcami dodnes.)

Poľský záujem o slovenských Goralov dosiahol výrazny úspech, keď po prvej svetovej vojne obnovené Poľsko žiadalo o pripojenie územia s týmto obyvateľstvom, čo sa mu v prípade Spiša a Oravy podarilo, pričom v prípade Kysúc sa táto otázka riešila v roku 1938, po uvedenej Mníchovskej dohode.

Anotovaná publikácia sleduje uvedenú problematiku od jesene 1938 do septembra 1939, keď sa hranica na Kysuciach vrátila do pôvodného stavu. Monografia približuje čitateľovi vznik sporu, priebeh a dôsledky pre česko-slovenské vzťahy, pre obyvateľov postihnutých obcí, a to Svrčinovca, Čierneho a Skalitého, ale i časti katastrálnych území obcí Čadca, Raková, Staškov, Olešná a Turzovka. Na Kysuciach prišla Č-SR o 45 km² a približne o 2 535 obyvateľov.

Publikácia je zostavená na základe archívneho výskumu a obohacuje či už slovenskú alebo poľskú historiografiu o doteraz málo skúmanú problematiku. Člení sa okrem úvodu na niekoľko menších častí: *Predohra, Duch Mníchova, Delimitácia – akt priateľstva, Argumenty sily, Nový zákon, Život na hranici, Železnica za cestou, Cesta za železnicou, Cirkev bez kňaza, Argumenty odvety, Oslava spojenia.*

Autor v úvode konštatuje, že predmetné delenie umožnili špecifické podmienky zahraničnopolitickej situácie Poľska, keď na jednej strane voči Slovákom navonok vystupovalo priateľsky, podporujúc ich v emancipačnom úsilí, dúfajúc, že sa Slovensko osamostatní úplne, čo by umožnilo anexiu Podkarpatskej Rusi Maďarskom a vznik vytúženej spoločnej poľsko-maďarskej hranice, pričom by Slovensko hľadalo pomoc u Poľska ako protektora. Postup politiky hlinkovcov, ktorí v získaní autonómie videli naplnenie svojho programu, Poľsko sklamal. Územné aspirácie Budapešti voči Slovensku Varšave vyhovovali a Poľsko sa ocitlo v dvojitej hre. Po zásahu Nemecka do politiky v tejto oblasti, beckovské Poľsko chcelo z tejto situácie vyťažiť aj pre seba. Taktizujúc najskôr presadzovalo minimálne požiadavky. Chcelo predovšetkým získať železničnú trať, tým by získalo spojenie medzi Zwardoňom a Jablunkovom. Potom však predložilo rozšírené požiadavky, a to o obývané územie. Na základe výmeny nót vlád oboch štátov sa 1. novembra 1938 vytvorila spoločná delimitačná komisia na určenie definitívnej podoby hraníc.

Autor uvádza, že práca delimitačnej komisie, sťažaná protestami dotknutého obyvateľstva proti pričleneniu a útokmi na jej poľských členov, zlyhala. V časti *Argumenty sily* vykresľuje autor pokus poľskej strany obsadiť územie násilne, pričom sa česko-slovenské vojsko postavilo na odpor, a revindikácia bola možná po jeho stiahnutí sa. Dohoda o hraničných úpravách bola podpísaná 30. novembra 1938 v Zakopanom.

Nová hraničná čiara odkrojila územie troch kysuckých obcí – Svrčinovca, Čierneho a Skalitého. Slovenská časť stratila železničné, telegrafné i poštové spojenie s okresným mestom. Poľská časť tohto územia sa musela prispôbiť novej legislatíve (približuje časť Nový zákon), na školách sa prispôbiť polonizácii, prihlásiť sa k poľskému občianstvu, podrobiť sa vojenským odovodom. Obyvatelia mali sťažené kontakty s príbuznými, na svoje majetky sa dostali iba so zvláštnym povolením. Keďže na poľskej strane rozdeleného územia chýbal kostol, vznikali problémy aj v súvislosti s praktizovaním viery (*Cirkev bez kňaza*). V časti *Život na hranici* autor vykresľuje podrobnejšie situáciu, keď obyvatelia pripojeného územia vyjadrovali nesúhlas s týmito podmienkami demolovaním hraničných stanovišť, symbolov poľskej moci, útokmi na poľských policajtov a colníkov. Branci pred odvodmi utekali na slovenské územie, rovnako aj ostatní obyvatelia pred evakuáciou do vnútrozemia. Poľská strana používala voči obyvateľstvu na zabranom území taktiku cukru a biča. V čase veľkonočných a vianočných sviatkov obdarovala poľská strana školákov špeciálnymi darčekom (v časti *Škola kuchyňou*). Avšak snaha o získanie si priazne obyvateľstva bola neúspešná.

Osobitnú kapitolu na rozdelených Kysuciach predstavovala železnica – v publikácii približuje časť *Železnica za cestou* – medzi Zwardoňom a Bohumínom, o ktorú Poliakom išlo v prvej fáze ich taktizovania. Podarilo sa im ju získať, ale bez stanice v Čadci, ktorá zostala na Slovensku. Vynútili si však, že ju budú môcť za určitých podmienok využívať. Výsadu poľská strana zneužívala na dovoz ilegálnych protištátnych letákov, ako aj špionáž, čo kulminovalo v letných mesiacoch pred vypuknutím vojny. Druhým komunikačným problémom v rozdelenom regióne bola cesta (*Cesta za železnicou*), ktorá zostala na slovenskej strane. Poliáci si v tomto prípade vynútili výsady, podľa ktorých ju mohli za určitých podmienok

využívať. Tie si každá strana vykladala po svojom, a tak vznikali v tejto veci spory. Poľská strana si však zväčša svoje požiadavky presadila.

Záverečná fáza poľskej správy, ktorá trvala 9 mesiacov, sa niesla v duchu príprav na vojenský stret. Slovensko-poľské vzťahy sa pred začiatkom druhej svetovej vojny zhoršili, sprísnil sa režim na hraniciach, na jednej i druhej strane prebiehala nepriateľská mediálna kampaň, pričom sa zvýšila koncentrácia slovenského a poľského vojska v pohraničí.

Po vypuknutí vojny (časť *Argumenty odvety*) bolo toto územie vrátené Slovensku. Radosť z prinavrátania územia vyjadrovala napr. stavba kalvárie v obci Skalité, pričom finančné prostriedky boli získané zbierkou nielen v samotnej obci, ale celom regióne i mimo neho líči Oslava spojenia.

Autenticnosť dobovej situácie približujú rozsiahlejšie úryvky z kroník jednotlivých obcí i obrazová príloha na konci monografie. Publikácia vychádza z výskumu archívnych fondov nielen slovenskej, ale i poľskej proveniencie. Je cenným prínosom pre rozšírenie kontextu spoločných slovensko-poľských vzťahov.

M. Stanová

HAZDRA, Zdeněk. *Válečný prožitek české společnosti v konfrontaci s nacistickou okupací (1939 – 1945)*. Sborník příspěvků ze symposia k 70. výročí vypuknutí druhé světové války. Praha : Ústav pro studium totalitních režimů, 2009, 128 s. ISBN 978-80-87211-38-0.

Autormi jednotlivých príspevkov zborníka sú prevažne pracovníci Ústavu pre štúdium totalitných režimov – oddelenia pre výskum obdobia neslobody, ktorí sa zamerali na historiograficky menej reflektované zložky spoločnosti v období nacistickej okupácie Čiech a Moravy – deti, ženy, šľachtu, kresťanov a nemecké obyvateľstvo.

Výnimkou je len prvá štúdia Ladislava Kudrnu o československých vojakoch v prvom roku nemeckej okupácie. Autor opisuje a analyzuje udalosti od rokovania veliteľa Luftwaffe Hermana Göringa s čs. leteckým a vojenským atašé v Nemecku už druhý deň po okupácii krajiny. Napriek Göringovej veľkorysej ponuke – umiestnenie mladších českých leteckých dôstojníkov v nemeckom civilnom letectve s finančne výhodným zabezpečením – sa drvivá väčšina letcov rozhodla pre boj proti okupantom či už doma alebo v zahraničí. V lete 1939 sa skončila administratívna likvidácia čs. armády a od 1. augusta 1939 platil zákaz nosenia vojenskej uniformy rozbitej Čs. republiky. Náborové oddiely ríšskeho ministerstva práce sprostredkovali v Nemecku pracovné miesta prepusteným vojakom. Najviac gážístov sa však umiestnilo v protektorátnej správe, časť vo vládnom vojsku a časť v súkromnom sektore. Stovky vojenských osôb, vrátane nemalého počtu dôstojníkov, odišli ilegálne do zahraničia, kde pred vytvorením čs. leteckých a pozemných jednotiek a odoslaním prvých letcov na front podstúpili zložitú a strastiplnú cestu. Kudrna konštatuje, že ich odchod bol podmienený „školskou výchovou, vlasteneckým ovzduším prvej republiky, legionárskymi reminiscenciami z Veľkej vojny, vojenskou prisahou, túžbou odčiniť potupné odovzdanie vlasti bez zbrane, nemožnosťou profesného uplatnenia“. Udalosti prvého roku druhej svetovej vojny nedávali čs. odboju príveľké nádeje. Formovanie armády vo Francúzsku síce úspešne napredovalo, francúzska a britská vláda uznali Čs. národný výbor, ale obnova predvojnovkej Československej republiky sa zdala byť nereálnym snom.

Zdeněk Hazdra sa vo svojom príspevku zamýšľa nad českou šľachtou v období fašistickej okupácie. Vychádza z jej rozdelenia do dvoch skupín, ktoré sa vyprofilovali ešte za Rakúsko-Uhorska. Šľachta, ktorá požadovala zrovnoprávnenie českého štátu v rámci habsburskej monarchie a v politic-

kej rovine podporovala snahy českej občianskej politickej reprezentácie, sa v krízových rokoch 1938 – 1939 a následných vojnových rokoch postavila na stranu protifašistickej rezistencie. Prívrženci druhej skupiny, ktorí obhajovali centralistické usporiadanie podunajskej ríše, prijali veľkonemecké idey a v jednom z najťažších období českého národa 20. storočia sa stotožnili s nacionálne socialistickým hnutím. Vo vzťahu českého národa a novodobej aristokracie predstavujú významný medzník tri šľachtické deklarácie z rokov 1938 a 1939. V prvých dvoch sa šľachtici postavili za nedotknuteľnosť hraníc českého štátu a vyslovili vernosť a lojalitu krajine v najvyššom stupni ohrozenia. V tretej sa jasne prihlásili k českému národu a jazyku, hoci nie všetci signatári boli českého pôvodu.

Autor sa zaoberá konkrétnymi osobnosťami českej nobility, ktoré zohrali dôležitú úlohu v protinacistickom odbojovom hnutí a z ktorých viaceré sa ocitli v rukách gestapa. Spomedzi nich uvádza Zdeňka-Bojku Dohalského, ako ojedinelý príklad stotožnenia sa s Československou republikou od samého začiatku jej existencie.

Stret ideí – kresťania v protinacistickom odboji, je témou štúdie Stanislavy Vodičkovej, ktorá približuje formy odboja na príkladoch duchovných a laikov. Dôvodom ťažšej uchopiteľnosti témy je aj skutočnosť, že kresťania sa do odboja nezapájali organizovane za svoju konfesiu alebo z príkazu cirkvi, ale každý sám za seba, a tiež ich ťažko vymedziť v rámci celonárodného odboja ako sociálnu skupinu, keďže väčšina občanov štátu sa v tej dobe hlásila k niektorej z cirkví. Ako konštatuje autorka, „kresťania sa ocitli vo všetkých sférach domáceho a zahraničného odboja – v armáde, exilovej vláde, ilegalite, spravodajskej sieti, a predovšetkým ako obeť perzekúcie – vo väzniciach, na popraviskách a v koncentračných táboroch“. Vybrala predovšetkým príbehy katolíckych kňazov a rehoľníkov, keďže katolícka cirkev mala v Českoslo-

vensku majoritné postavenie. Uvádza postoj pápeža Pia XI., rozdiely v odboji českých a moravských kňazov a sudetonemeckých klerikov, neopomína ani niektorých študentov a kňazov, ktorí sa v danom období ocitli za hranicami vlasti a v rozhodujúcej chvíli neváhali vstúpiť do zahraničnej armády.

Radka Šustrová sa orientuje na vojnové prežívanie českých a nemeckých detí v Protektoráte Čechy a Morava, na ich reakcie na vojnovú realitu. Vzhľadom na šírku témy, nakoľko bolo odlišné prežívanie jednotlivých národnostných, sociálnych a vekových skupín, sa autorka zamerala na dva výchovné projekty pre české a nemecké deti. Kuratórium pre výchovu mládeže v Čechách a na Morave začalo svoju činnosť v marci 1943 ako mimoškolská organizácia pre východu českej mládeže vo veku od 10 do 18 rokov v intenciách národného socializmu a so skrytým zámerom postupnej germanizácie českej mládeže. Mimoškolská výchova sa realizovala v oblasti športovej a duchovnej. V odlišnej vojnovej realite pre nemecké deti bol v jeseni 1940 nemeckej verejnosti predstavený projekt Kinderlandverschickung ako ochranné opatrenie pre ríšske deti z oblastí ohrozených leteckými náletmi. Do prispôbených hotelových, penziónových a liečebných komplexov na území protektorátu bolo evakuovaných množstvo detí, kde sa mali nemecké deti v bezpečnejšom prostredí vzdelávať a fyzicky zocelovať v súlade s nacistickou ideológiou.

Otázkou žien v období druhej svetovej vojny sa v publikácii zaoberá Jana Burešová. V čase okupácie sa mnohé české ženy venovali odbojovej a partizánskej činnosti, pracovali priamo v armáde alebo pre armádu vytvárali zázemie. V rámci zahraničného odboja autorka sleduje ich činnosť prierezo-vo, v domácom odboji sa zmieňuje o konkrétnych činnostiach jednotlivých ženských osobností z Pardubic a Přerova, o aktivitách Zemskej organizácie pokrokových žien moravských a pod.

Nasledujúca štúdia Lukáša Vlčeka približuje čitateľovi viacero aspektov problematiky protektorátnych Nemcov v prvých mesiacoch okupácie Čiech a Moravy. Prvým vážnym stretom s protektorátnou realitou bolo pre nich nemecké štátne občianstvo a od 20. júna 1939 aj platnosť ríšskej právnej jurisdikcie. Po prehľadnom exkurze problematiky sa autor zamerá na nemecký spoločný život. Venuje sa stavovskému združeniu nemeckých lekárov, Nemeckej spoločnosti vied a umení pre Československú republiku, Nemeckému domu, Spolku nemeckých maliarov, prevzatiu vysokých škôl do ríšskej správy, konkrétne pražskej Nemeckej univerzite, respektíve Nemeckej Karlovej univerzite.

Vojna, odboj a hľadanie historickej identity československého komunizmu je témou poslednej štúdie. Vítězslav Sommer sa v nej zaoberá spojitosťou interpretácií druhej svetovej vojny a čs. protifašistického odboja v čs. historiografii prvých dvoch povojnových desaťročí s premenami politického systému realizovaného komunistickou stranou. Ako príklad historickej interpretácie druhej svetovej vojny v prvej polovici 50. rokov v kontexte vrcholiaceho stalinizmu uvádza spracovanie problematiky Slovenského národného povstania. Podobne ako v druhej polovici 50. rokov akcentuje tzv. zvedčenie historického výkladu, ktoré malo posunúť stranícku historiografiu na kvalitatívne vyššiu úroveň, tak v 60. rokoch 20. storočia poukazuje na nutnosť reinterpretácie v súvislosti s čs. komunistickým reformným hnutím.

Všetky príspevky zborníka zo sympózia, okrem posledného, obohacujú fotografie, ako celok pôsobí zborník zaujímavo a svoj skromnejší rozsah kompenzuje bohatosťou tém. Autori venovali zborník pamiatke emeritného profesora, odborníka na problematiku protektorátu a českých novodobých dejín Jana Kuklíka, ktorý navždy odišiel len niekoľko dní pred konaním seminára.

B. Šedová

KRONIKA

KONFERENCIA PRACOVNEJ SKUPINY PRE ŠTÚDIUM KONFLIKTOV V SOFII

13. ročník konferencie Konzorcía PfP, ktoré združuje inštitúty bezpečnostných štúdií a akadémií obrany pod názvom *Pracovná skupina pre štúdium konfliktov*, sa konal v dňoch 27. – 31. mája 2013 v Sofii. Tento ročník konferencie organizovala Akadémia národnej obrany G. S. Rakovského v Sofii v spolupráci s Úradom pre vojenskú históriu francúzskeho ministerstva obrany. Jej zaujímavý názov – *Národy vo vojne, prečo sa národy zúčastňujú na vojnách a prečo nie* – už tradične ponúkal množstvo možností a uhlov pohľadu na túto zaujímavú problematiku.

Konferencia sa začala neformálnym stretnutím, privítaním a predstavením jednotlivých hostí v historickej budove Akadémie obrany v pondelok 27. mája. V tejto súvislosti treba dodať, že na tohtoročnej konferencii sa zúčastnilo približne 40 historikov zo 17 krajín Európy a Spojených štátov amerických. Slovenská delegácia bola zastúpená riaditeľom Vojenského historického ústavu (VHÚ) v Bratislave plk. Mgr. Miloslavom Čaplovičom, PhD. a pracovníkom Odboru vojensko-historických výskumov VHÚ Mgr. Petrom Chorvátom, PhD. Riaditeľ VHÚ moderoval tretí blok prednášok v rámci prvého dňa konferencie, a Dr. Chorvát vystúpil hneď na úvod druhého dňa konferencie (teda vo štvrtok) s príspevkom *Vojenská účasť Slovenskej republiky na nacistickej agresii proti Poľsku a proti Sovietskemu zväzu (dôvody, realizácia, dôsledky)*.

Ako už bolo uvedené, konferencia sa začala v utorok 28. mája prvým blokom, v ktorom postupne vystúpili historici zo Švédska, Ruska a Dánska s príspevkami zameranými najmä na národné stimuly účasti na vojnových konfliktov. Nakoľko druhý blok prednášok bol naplánovaný až na popoludnie, účastníci konferencie si po tomto bloku prezreli zaujímavú výstavu *Hlavné velenie bulharskej armády v období prvej svetovej vojny, a Osud bulharských židov počas druhej svetovej vojny*. Druhý a tretí blok prvého dňa konferencie priniesli referáty opäť tematicky zamerané na pertraktovanie národných pohľadov na uvedenú problematiku. Z Historického ústavu Armády Českej republiky v treťom bloku vystúpili Karel Straka a Jan Fedosejev s referátom *Strategické možnosti pre malé krajiny v strednej Európe – koaličná koncepcia obrany Československej republiky 1918 – 1939*.

V stredu 29. mája si účastníci konferencie počas exkurzie prezreli archeologické múzeum v Hissare a pamiatky tráckej architektúry v Staroseli.

Druhý, záverečný deň konferencie obsahoval štyri bloky, pričom posledný z nich bol už tradične venovaný problematike vojenského múzejníctva a archívnictva.

Z hľadiska tematického zamerania príspevkov počas tohto i prvého dňa konferencie prevládali národné pohľady na túto problematiku, ako už bolo naznačené. Všeobecne možno povedať, že konferencia Pracovnej skupiny pre štúdium konfliktov v Sofii bola zaujímavá a jej najväčšie pozitívum bolo hlavne v interpretovaní spomínaných národných pohľadov a skúseností vo vzťahu k téme.

P. Chorvát

SLÁVNOSTNÉ ULOŽENIE OSTATKOV CISÁRSKEHO „VEČNÉHO VOJAKA“ LADISLAVA ŠKULTÉTYHO-GABRIŠA V RODNEJ OBCI MOJTÍN 27. JÚNA 2013

Známeho husára z čias habsburskej ríše Ladislava Škultétyho-Gabriša snád' netreba ani predstavovať. Cisársky „večný vojak“ sa narodil 27. júna 1738 v obci Mojtín a od svojich 12 rokov plných 81 rokov pôsobil ako husár zástavník v službách štyroch cisárov – Márie Terézie, Jozefa II., Leopolda II. a Františka I. Prežil 22 vojen na 256 bojiskách a vojenská história ho právom považuje za najstaršieho vojaka sveta. Bojoval 12-krát proti Francúzom, sedemkrát proti Prusom, dvakrát proti Turkom a raz proti ruskému cárovi. Za svoju vernú službu si vyslúžil dve najvyššie vyznamenania pre mužstvo habsburskej armády – striebornú medailu a delový kríž. Značnú časť svojho žoldu, ktorý mu prináležal za jeho dobrú službu, venoval svojmu rodisku na výstavbu kostola a školy. Historické pramene hovoria o tom, že postupne takto poslal svojej rodnej obci až okolo 30-tisíc zlatých, čo v tých časoch bola ohromne veľká suma. Ladislav Škultéty-Gabriš zomrel 19. augusta 1831 vo veku 93 rokov v plukovom lazarete v obci Svätý Mikuláš (Sânnicolau Mic), ktorý je dnes súčasťou mesta Arad v juhozápadnom Rumunsku pri hraniciach so srbskou Vojvodinou, odkiaľ jeho pozostatky po 182 rokoch previezli v máji tohto roku po exhumácii na Slovensko.

Podnet na prevoz telesných pozostatkov Ladislava Škultétyho-Gabriša vzišiel po tom, čo správca hrobu v Arade skontaktoval katolíckeho kňaza z Mojtína s informáciou, že hrob slávneho husára sa má zrušiť. Podľa správcu bol hrob desiatky rokov spustnutý, v zlom stave, nemal zaň kto platiť poplatky a nikto ho tiež nenavštevoval. Ak by slovenská strana nemala záujem o exhumáciu, hrob by bol s najväčšou pravdepodobnosťou zlikvidovaný. Na základe žiadosti starostky Mojtína a vzhľadom na to, že ide o významnú osobnosť našich vojenských dejín, ministerstvo obrany cestou ministerstva zahraničných vecí a prostredníctvom slovenského zastupiteľského úradu v Rumunsku riešilo túto otázku s príslušnými rumunskými orgánmi. Tie na základe žiadosti nášho zastupiteľského úradu súhlasili s exhumáciou pozostatkov a ich prevozom na Slovensko. Výhrady k exhumácii mala však maďarská strana – konkrétne maďarské krajanské spolky z Aradu, ktoré poukázali na neinformovanie a neprizvanie maďarských zástupcov vo veci exhumácie a prevozu slávneho husára, ktorý je súčasťou spoločnej histórie. Prevoz leteckým špeciálom sa uskutočnil 21. mája 2013, pričom z letiska Kuchyňa boli ostatky prevezené a uložené až do dňa konania slávnostnej ceremónie v Dóme sv. Martina v Bratislave.

Presne v deň výročia 275. narodenín a zároveň podľa kalendára na Ladislava uložili vo štvrtok 27. júna 2013 s vojenskými poctami v obci Mojtín na úpätí Strážovských vrchov v okrese Púchov do rodnej zeme telesné pozostatky cisárskeho „večného vojaka“ Ladislava Škultétyho-Gabriša. Na významnej vojensko-historickej a spoločenskej udalosti sa zúčastnili veľvyslanci Rumunska, Maďarska a Rakúska na Slovensku, Jeho Excelencia Ján Gábor, slovenský veľvyslanec v Rumunsku, ktorý sa významnou mierou pričinil o úspešný návrat mojtínského rodáka na Slovensko, predstaviteľia cirkvi, Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR a Ozbrojených síl SR. Nechýbali ani doboví husári na koňoch v modrých, ako aj zelených uniformách vyzbrojení šablami a v rukách nesúci historické husárske štandardy, ako aj žltočierne habsburské vojnové vlajky.

Okrem dobových habsburských vlajok však zaviala pred kostolom v Mojtíne i vlajka ultrapravicového Hnutia za lepšie Maďarsko (Jobbik), ktorá pútala pozornosť všetkých naokolo veľkým nápisom „Felvidék“. Neutešenú situáciu sa čoskoro podarilo vyriešiť príslušníkovi štátnej polície, ktorý v jednom z piatich členov Jobbiku spoznal svojho bývalého spolužiaka z Dunajskej Stredy. Na odporúčenie stiahnuť túto vlajku člen Jobbiku reagoval kladne; vlajku hnutia vzápätí vymenil za maďarskú štátnu vlajku.

Samotná slávnosť uloženia ostatkov „večného vojaka“ Škultétyho-Gabriša sa začala o 10.30 h slávnostnou svätou omšou v miestnom kostole. Celebroval ju žilinský diecézny biskup Mons. Tomáš Galis a vojenský ordinár Mons. František Rábek. Kázeň sa niesla v znamení Ladislava Škultétyho-Gabriša, ktorý bol zúčastneným predstavený ako človek v službe dobra a spravodlivosti, a taktiež ako vzor človeka v nezištnej službe pre druhých. Približne po hodine začala procesia za zvukov vojenskej hudby vychádzať z kostola. Dav sa premiestňoval na neďaleké priestranstvo pred farským domom. Na zelenom trávniku sa tu nachádza nový hrob a zároveň pomník štvorcového pôdorysu. Na každej stene pomníka (ktorý je zároveň podstavcom, na ktorom má byť v budúcnosti umiestnená socha husára sediaceho na koni) sú osadené tabule v slovenskom, maďarskom, nemeckom a anglickom jazyku, ktoré v stručnosti podávajú obraz o slávnom rodákovi z Mojtína.

Nasledovali príhovory rečníkov. Starostka obce Mojtín – Eva Gabrišová, poukázala na historicky významnú udalosť nielen pre krajiny bývalej habsburskej ríše, ale aj pre samotný Mojtín, nakoľko práve vďaka husárovi Škultétymu-Gabrišovi sa obec dostala do širšieho povedomia. Za zvukov kostolných zvonov, ktoré ohlasovali poludnie, predniesol svoju reč druhý rečník, avšak kvôli zvoneniu ho nebolo vôbec počuť. Následne sa k mikrofónu postavil náčelník generálneho štábu Maďarska – generálporučik Zoltán Orosz, ktorý vyzdvihol historickú osobnosť „večného vojaka“, ktorý môže byť vzorom aj pre dnešnú slovensko-maďarskú spoluprácu. Nezabudol opomenúť, že pozvaním maďarských vojenských a diplomatických predstaviteľov na slávnostnú ceremóniu uloženia ostatkov Škultétyho-Gabriša slovenská strana odčinila jednostranný akt exhumácie v Arade, na ktorú neboli prizvaní žiadni maďarskí predstavitelia. Po prejave maďarského predstaviteľa ozbrojených síl predniesol svoju reč náčelník generálneho štábu Slovenskej republiky – generálporučik Peter Vojtek. Ten sa vo svojom prejave zamyslel nad dlhotrvajúcou službou mojtínskeho husára, ktorú si v súčasnosti len ťažko vieme predstaviť. Poukázal tiež na istú paralelu medzi mnohonárodnostnou armádou habsburskej ríše, v ktorej Ladislav Škultéty-Gabriš slúžil, a dnešnými medzinárodnými vojenskými koalíciami, ktoré bojujú po celom svete za spoločnú vec.

Za zvukov vojenskej hudby sa potom prišlo k ceremónii uloženia ostatkov. Vojaci čestnej stráže sa následne dali do pozoru, pričom istá časť vyzbrojená dobovými karabínami zaujala palebné postavenie. Po tom, čo zazneli slová predčítača: „Raz, dva, tri!“, zahrneli salvy. Po uložení ostatkov vzdali prítomní vojenský a diplomatický predstavitelia hold „večnému vojakovi“ formou úklonu. Slávnostná ceremónia bola následne ukončená.

Prítomné zhromaždenie sa postupne začalo rozchádzať. Tí najmenší využili možnosť odfotiť sa s prítomnými husármi, vojenský a politický činitelia zas trávili čas v rozhovoroch. Starostka Mojtína ešte pozvala prítomných politických a vojenských predstaviteľov v obci na slávnostný obed v miestnom kultúrnom dome. Pre všetkých ostatných zúčastnených bolo pripravené obďaleč posedenie s typickým „slovenským“ jedlom, aké sa na takýchto príležitostiach často vyskytuje – maďarský guláš s chlebom.

Krátko pred 14.00 h bola slávnosť uloženia ostatkov husára Škultétyho-Gabriša na Mojtíne definitívne ukončená. Obec sa postupne vyprázdnila, „motorizovaní“ husári v dobových uniformách naložili svoje kone do prívosov, nasadli do áut a opustili obec. Život podhorskej obce Strážovských vrchov sa vrátil do svojich starých koľají.

J. Kallo

KONFERENCIE O GUSTÁVOVI HUSÁKOVI

Tohto roku by sa Gustáv Husák dožil sto rokov. V roku výročia nedožitého narodenín sa konali dve vedecké konferencie o jeho politickej činnosti počas jeho života – od študentských rokov do konca 80. rokov. Blízky spolupracovník G. Husáka, predseda federálnej vlády ČSSR Lubomír Štrougal, ho nazval „významnou osobnosťou československých dejín, najvýznamnejším slovenským politikom na československej scéne“. Pritom mal na mysli najmä politickú činnosť v 70. a 80. rokoch minulého storočia. Hodnotenie Husáka Štrougalom v jeho pamätiach sa vzťahuje predovšetkým na tzv. obdobie normalizácie.

G. Husák bol nepochybne významnou osobnosťou, ktorá si vyžaduje biografické spracovanie. Ide len o to, či boli potrebné dve konferencie s podobným obsahom referátov? Pokročil výskum hlavne obdobia po vojenskej intervencii roku 1968 do konca 80. rokov tak, aby sa jeho výsledky nevmetili do obsahu referátov jednej konferencie? Lebo o to hlavne ide, pretože otázky SNP, povojnového obdobia, prevratu, ťaženia proti tzv. slovenskému buržoáznemu nacionalizmu už možno konkrétnejšie analyzovať na základe existujúcich prameňov.

Prvá konferencia zorganizovaná Ústavom pamäti národa v spolupráci s Katedrou právnych dejín Právnickej fakulty Univerzity Komenského sa konala 28. – 29. januára 2013 v Bratislave pod názvom *Gustáv Husák a jeho doba*. Výstižný názov pre konferenciu, ktorá mala priblížiť biografické spracovanie významnej osobnosti v súvislostiach doby. Podľa môjho názoru takéto poslanie mohla konferencia naplniť za predpokladu širšej participácie historikov významných inštitúcií. Ale bez účasti historikov Historického ústavu SAV, prípadne ďalších pracovísk, bolo ťažké komplexne analyzovať politickú činnosť G. Husáka. Okrem toho časť referátov uvedených v programe druhého dňa konferencie neodznala z dôvodu neúčasti referentov, napríklad z Historického ústavu AV ČR, niektoré referáty boli len prečítané za neprítomných referentov, čo nevytváralo priestor pre diskusiu. Názvy a obsah prednesených referátov nenaviedli o výraznejšom posune poznania osobnosti Gustáva Husáka a doby, v ktorej politicky pôsobil. Napokon, konkrétnejšie hodnotenie prínosu konferencie bude možné urobiť po vydaní zborníka z konferencie.

Druhú konferenciu pripravil Historický ústav SAV, Ústav pro studium totalitních režimů v spolupráci s Národním muzeom v Prahe v dňoch 29. – 30. mája 2013. Konferencia sa konala v novej budove Národného múzea pod názvom *Moc politiky/politika moci*. Rokovanie konferencie pozostávalo zo šiestich blokov referátov, diskusie po každom z nich, ako aj záveru zástupcov inštitúcií, ktoré sa podieľali na príprave konferencie. Pre neúčast' referentky z Ruskej federácie, Maďarska a domácich referentov neodznali referáty s kľúčovým významom. Úsilím organizátorov konferencie bolo komplexne zachytiť politickú činnosť a život H. Husáka od 30. rokov do konca 80. rokov minulého storočia. Teda od mládežníckej činnosti v ľavicovom hnutí, ilegálnu činnosť v čase druhej svetovej vojny, v Slovenskom národnom povstaní a povojnovom období, do ktorého spadá prvý vrchol politickej činnosti, najmä v štátnych funkciách (bol predsedom Zboru povereníkov, čo sa rovná dnešnému postaveniu predsedu vlády). Tragédia G. Husáka sa začala obvinením z tzv. slovenského buržoázneho nacionalizmu a odsúdením na doživotný trest. Po amnestii v roku 1960 sa G. Husák dostal na slobodu a usiloval o návrat do politického života. Návrat sa podaril až v roku 1968, keď sa začal jeho vzostup vo funkciách, najmä po vojenskej intervencii. Politická činnosť G. Husáka vo funkcii prvého tajomníka ÚV KSS a ÚV KSČ a prezidenta republiky od roku 1975 predstavuje druhý vrchol, ktorý sa skončil odvolaním zo straníckej

funkcie a abdikáciou z funkcie prezidenta republiky. Gustáv Husák bol komunistickým politikom a štátnikom. Vo svojej činnosti nikdy neprekročil hranice komunistickej ideológie, napriek tomu, že roku 1968 inklinoval (do intervencie) k reformnému hnutiu. V službách komunistickej strany vykonával významné a vrcholné funkcie, a politickú činnosť považoval za svoje životné poslanie počas štyroch spoločenských systémov a režimov. Bol provinčným (slovenským) politikom a tento rámec výrazne neprekročil ani vtedy, keď zastával najvýznamnejšie funkcie celoštátneho-československého významu. Vo svojej politickej činnosti významné miesto zaujímajú jeho aktivity venované česko-slovenským vzťahom. Tejto problematike boli venované referáty J. Rychlíka, J. Žatkuliaka, M. Macháčka a dotkli sa jej aj ďalšie. Zaradenie G. Husáka do širšieho kontextu éry a režimov sledovali referáty S. Sikoru, N. Kmeťá, jeho miestom v komunistickom hnutí sa zaoberal referát J. Benka. Pohľad marxistickej a exilovej historiografie sledoval A. Hudek. Z môjho pohľadu je na škodu veci, že A. Hudek nepristúpil k širšiemu poňatiu a nenačrtnol peripetie súvisiace s napísaním vedeckej biografie o G. Husákovi. Aktivity G. Husáka v hospodársko-sociálnej oblasti odzneli v referátoch L. Hallona – M. Sabola, M. Pullmana, M. Franca, L. Vojáčka a Š. Ramišovej, pričom odkryli menej známe činnosti. O činnosti G. Husáka počas vládnej krízy vo februári hovoril J. Pešek. O G. Husákovi v odboji, počas SNP a vzťahu k Demokratickej strane hovoril M. Mocko a M. Syrný. O procesoch proti tzv. slovenským buržoáznym nacionalistom hovoril J. Kalous. Menej známu epizódu vzťahu G. Husáka k M. Hüblvi priblížil Z. Doskočil a vzťahy medzi G. Husákom a J. Lenártom R. Pavlovič. Zhodnotiť publicistiku G. Husáka v čase do zvolenia do funkcie prvého tajomníka ÚV KSS sa podujal M. Zemko. Život vo väzení osvetlil referát P. Blažeka, manželský život s M. Lokvencovou a V. Millerovou priblížila E. Londáková. Uviedla, že ani jedna zo žien výraznejšie neovplyvnila jeho politickú činnosť. Osobu G. Husáka v slovenskom filme a divadle ukázala D. Podmáková. M. Štefanský hodnotil vzostup politickej kariéry G. Husáka na moskovských rokovaníach v auguste 1968. Obohatením konferencie bolo vystúpenie Petra Weisa z Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky, ktorý kombináciou poznatkov čerpaných z literatúry s osobnými, dobovými poznatkami priblížil koniec 80. a začiatok 90. rokov.

Po každom bloku referátov nasledovala diskusia, v ktorej diskutujúci upresňovali a rozširovali svoje pohľady na jednotlivé témy. Diskusia sa dotkla aj politickej činnosti G. Husáka v období normalizácie polemikou medzi J. Rychlíkom a M. Štefanským, najmä z hľadiska vzťahu ku konzervatívnym silám.

Podľa môjho názoru obidve konferencie postrádali niektoré nosné referáty, ktoré by bližšie analyzovali obdobie činnosti G. Husáka počas normalizácie, napríklad Vývoj, respektíve pohľady Moskvy na politiku G. Husáka, Činnosť konzervatívnych a ultraľavých síl v zápase s G. Husákom a iné. ÚSTR a ÚPN disponujú archívnymi fondmi, ktoré môžu poskytnúť (podľa mňa) aspoň čiastkové odpovede na uvedené témy. Ale na konferenciách neboli také možnosti spomenuté.

Záverom ku konferencii o G. Husákovi konanej v Prahe možno uviesť, že po publikovaní referátov, dopracovaných do štúdií, jej výsledky poskytnú komplexnejší obraz o politickej činnosti G. Husáka a jeho živote. Súčasne odkryjú témy, na ktoré by sa mal sústrediť výskum vo viacerých inštitúciách. Bez toho poznanie dejín Slovenska a Československa o období 70. a 80. rokov bude stagnovať.

M. Štefanský

ODBORNÁ KONFERENCIA M. R. ŠTEFÁNIK A ČS. ZAHRANIČNÉ VOJSKO (LÉGIE)

V Bratislave sa dňa 23. mája 2013 uskutočnila odborná konferencia o generálovi Milanovi Rastislavovi Štefánikovi ako organizátorovi československého zahraničného vojska – légii. Konferencia sa konala pri príležitosti 20. výročia vzniku Nadácie M. R. Štefánika, ktorá sa zaslúžila o obnovenie Štefánikovho pamätníka v Bratislave a podujatie aj iniciovala. Spoluorganizátormi a odbornými garantmi podujatia boli Historický ústav Slovenskej akadémie vied, Vojenský historický ústav a Slovenská historická spoločnosť.

Rokovanie konferencie otvoril v mene nadácie profesor Dušan Bakoš, predseda Správnej rady Nadácie M. R. Štefánika; v úvode účastníkov podujatia pozdravili zástupcovia spoluorganizátorov a za Československú obec legionársku jej miestopredseda pre zahraničné styky Emil Cigánik. Predstaviteľ vedenia ČsOL vo svojom príhovore zdôraznil potrebu pestovania legionárskych tradícií, ich význam pre vlasteneckú výchovu mladej generácie a pripomenul aj trojstranné memorandum, ktoré v minulom roku podpísali vedúci predstavitelia Nadácie M. R. Štefánika, Československej obce legionárskej a Spoločnosti M. R. Štefánika. Účasť zástupcov ČsOL na konferencii bola jedným z príkladov spolupráce uvedených inštitúcií a aj ukázkou plnenia memoranda.

Už úvodný príspevok Jána Fusku pripomenul štefánikovskú problematiku a aj jej čiasťtočnú nepohodnosť pre časť politickej reprezentácie nielen v minulosti, ale aj v súčasnosti. Štefánika a jeho myšlienkový odkaz – a to je aj potešiteľné – si viac osvojila mládež a široké vrstvy verejnosti, než slovenské politické elity v minulosti a, žiaľ, až na malé výnimky, aj v súčasnosti. Čestný predseda Nadácie M. R. Štefánika, profesor Ján Fuska, informoval aj o pripravovanej knihe o pomníkoch M. R. Štefánika na Slovensku a aj v zahraničí.

Ďalšie referáty sa venovali všetkým zložkám légii – ruským, francúzskym, talianskym a aj srbským, Štefánikovým pomníkom a aj pietnej spomienke na Štefánika na Bradle v pamätných rokoch 1968 – 1969. Riaditeľ Vojenského historického ústavu v Bratislave Miloš Čaplovič vo svojom referáte podal prehľad o vzniku čs. zahraničného vojska v Rusku, vo Francúzsku a napokon aj v Taliansku a o problémoch, ktoré muselo naše politické a vojenské vedenie prekonať pri jeho výstavbe ako v Rusku, tak aj vo Francúzsku a Taliansku. Pri odstraňovaní negatívnych postojov k vzniku čs. zahraničného vojska väčších rozmerov zohrala rozhodujúcu úlohu organizátorská činnosť M. R. Štefánika a jeho mimoriadne diplomatické schopnosti. Ale nielen tie, lebo práve aj v Rusku sa na prelome rokov 1918/1919 ukázalo, že Štefánik je aj dobrý vojenský organizátor, rozumie problematike a potrebám armády. Po svojej inšpekcii a diskusiách s dôstojníkmi a vojakmi pri rôznych jednotkách pochopil nielen potrebu vystriedania, respektíve stiahnutia vojsk unavených fyzicky aj psychicky z frontovej línie, ale aj to, že aj keď je štátne zriadenie demokratické, v ozbrojených silách nemá demokracia, schôdzovanie a diskutovanie o rozkazoch veliteľov a podobné aktivity miesto, pretože vedú až k anarchii a v konečnom dôsledku ohrozujú armádu a jej existenciu ako celok.

Zaujímavý bol aj príspevok Natálie Krajčovičovej o sociálnom postavení legionárov a príspevky o legionárskych pomníkoch na Slovensku (J. Babjak). Veľkým prínosom bol referát francúzskeho historika Etienna Boisserieho z Paríža, ktorý priblížil účasť francúzskych legionárov v bojoch vo Francúzsku pri Vouziers a Terrone na základe pre nás ťažko prístupných a aj málo známych vojenských dokumentov – denných zápisov francúzskej armády, ktoré obsahujú detailné informácie o bojových operáciách, účasti jednotiek na príslušných úsekoch frontu, stratách a podobne.

Zástupca Jednoty ČsOL Český Brod a člen Správnej rady Nadácie M. R. Štefánika F. Vrábel sa vo svojom referáte o Štefánikovom pobyte na Sibíri na prelome rokov 1918/1919 venoval zložitej problematike nariadenia č. 588 zo 16. januára 1919, ktorým Štefánik ako minister vojny zrušil volené orgány v ruských légiách a premenil dobrovoľnícke revolučné vojsko na pravidelnú organizovanú armádu novovzniknutého demokratického štátu – Československej republiky. Pre lepšie poznanie tejto problematiky bude však potrebný ešte ďalší archívny výskum, a to najmä pokiaľ ide o otázku, prečo bol rozkaz publikovaný až 28. februára 1919, teda s odstupom mesiac a pol od jeho vydania. Viacero dokumentov svedčí o možných sporoch v zákulisí, ktoré Štefánik už nemohol ovplyvniť, pretože zo Sibíri odcestoval a ponáhlal sa na mierovú konferenciu vo Versailles.

Na záver konferencie, ktorá sa tešila značnému záujmu odborníkov aj širokej verejnosti, sa rozvinula spontánna diskusia, v rámci ktorej si prítomní spresňovali niektoré pojmy, poukázali na rozdielne výklady a aj pretrvávajúce problémy o légiách v historiografii. Tým akoby symbolicky naznačili, že výskum dejín tohto obdobia a významnej kapitoly v dejinách českého a slovenského národa ani po takmer sto rokoch nie je uzavretý, je v ňom ešte veľa bielych miest a otázok, ktoré čakajú na objektívnejšie zhodnotenie, ako to bolo v minulosti. K lepšiemu poznaniu dejín légii by mali prispieť aj novo sprístupnené dokumenty z francúzskych a talianskych archívov. Ďalšia možnosť sa nám otvára sprístupňovaním archívov v Rusku a veľa možno očakávať od dôkladnejšieho výskumu v archívoch nemeckých, najmä pokiaľ ide o ministerstvo zahraničných vecí a vojenský archív. Nemecký materiál – našimi historikmi len málo využívaný – by mohol prispieť aj k lepšiemu poznaniu úlohy nemeckej diplomacie pri vyvolaní konfliktu medzi légiami a sovietskou mocou v Rusku (vyslanec Mirbach) v období po uzavretí Brestlitovského mieru.

Hoci existuje staršia a veľmi presvedčivá práca ruského v emigrácii žijúceho historika Victora M. Fica „*The Bolsheviks and the Czechoslovak legion, The Origin of Their armed conflict March-May 1918*“ New Delhi: Abhinav Publications, 1978, v ktorej autor dokumentárne podložil svoj záver, že konflikt úmyselne a po dobrej úvahe vyvolala boľševická vláda, pričom nemalú úlohu zohrali aj informácie od českých a slovenských ľavicových sociálnych demokratov, respektíve komunistov, ktorí zámerne náladu v čs. légiách v Rusku skresľovali a sovietskym predstaviteľom tvrdili, že väčšina z legionárov je stúpencom boľševikov, vo veľkej časti odbornej literatúry ešte stále pretrváva názor, že konflikt vyvolalo československé politické a vojenské vedenie v spolupráci s Francúzskom a Anglickom, a tie ho aj financovali.

Možno očakávať, že pripravovaný zborník referátov z konferencie prinesie veľa nových zaujímavých poznatkov a stretne sa medzi znalcami a záujemcami o dejiny légii a aj u ďalších čitateľov so záujmom.

F. Vrábel

NAVŽDY NÁS OPUSTIL PhDr. BOHUŠ KLEIN, PhD.

Slovenská historická obec so zármuťkom prijala správu o skone PhDr. Bohuša Kleina, PhD. – historika, muzeológa, pamiatkara a publicistu.

Narodil sa 21. novembra 1943 v Hornej Štubni (okr. Turčianske Teplice) v rodine karpatských Nemcov, ktorá súhrou šťastných náhod nebola vysídlená po vojne do Nemecka tak ako tisícky iných nemeckých rodín karpatských Nemcov žijúcich vtedy na Slovensku.

Jeho materinským jazykom bolo hornoštubnianske nemecké nárečie kremnického okruhu a jeho pôvodným krstným menom bolo meno Gottfried. Pred nástupom do základnej školy jeho otec František (1910 – 1997), vyučený kamenár a neskôr lesný robotník, urobil prezieravé rozhodnutie tým, že prekladom zmenil jeho krstné meno v úradných listinách na slovenské meno Bohumír. Bola to totiž doba, v ktorej protinemecký ošial opantával takmer celú spoločnosť, nevynímajúc ani obyčajných ľudí... V bibliografiách by sme však meno Bohumíra Kleina nenašli, lebo všetky svoje publikované práce signoval krstným menom Bohuš, teda tak, ako ho volali a oslovovali priatelia a kolegovia.

Po ukončení základnej školy v rodisku začal navštevovať Jedenástročnú strednú školu v Kláštore pod Znievom. Tu si osvojil mäkkú výslovnosť ľubozvučnej stredoslovenskej slovenčiny; maturoval roku 1960 na gymnáziu v Turčianskych Tepliciach, kam školu presťahovali z Kláštora pod Znievom. V tom istom roku začal navštevovať Filozofickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave, kde študoval kombináciu dejepis – zemepis. Obzvlášť náročné bolo štúdium geografie na Prírodovedeckej fakulte UK, kde sa vďaka vynikajúcim pedagógom a geografom formoval jeho vzťah k historickej geografii ako dôležitej retrospektívnej krajnotvornej disciplíny. Ako študent pôsobil ako pomocná vedecká sila v Historickom ústave SAV v Bratislave u doc. Dr. Petra Ratkoša, ktorý v ňom vzbudil záujem o staršie národné dejiny. Z jeho podnetu napísal a obhájil diplomovú prácu venovanú problematike cestnej siete Zvolenského kráľovského komitátu v období Arpádovcov. Táto téma bola predmetom aj jeho rigorózneho práce (školiťom mu bol vtedy docent Dr. Matúš Kučera). Túto prácu pod názvom *Príspevok k historicko-geografickej lokalizácii cestnej siete Zvolenského komitátu* publikoval vo Vlastivednom zborníku Považia XV. (1985).

Prvým pracovným miestom Bohuša Kleina bolo Múzeum D. Štúra (dnes Slovenské banké múzeum) v Banskej Štiavnici, kde sa na poste odborného pracovníka zaoberal problematikou stredoslovenských bankových miest v stredoveku. Po ročnej základnej vojenskej službe sa do Banskej Štiavnice už nevrátil, krátky čas pracoval vo Vlastivednom múzeu (dnes Stredoslovenské múzeum) v Banskej Bystrici, no zakrátko nato, od 1. septembra 1967, nastúpil do funkcie riaditeľa Mestského múzea (dnes Múzeum mincí a medailí) v Kremnici. Tu začal postgraduálne študovať špecializovanú muzeológiu na UJEP v Brne. Štúdium muzeológie ukončil v roku 1971 štátnou skúškou a obhájením záverečnej práce na tému *Zbierkotvorná činnosť Trenčianskeho múzea v Trenčíne do roku 1945*, ktorú taktiež pod názvom *Príspevok k vývinu muzeálnej práce Trenčianskeho múzea v Trenčíne* publikoval v roku 1974 na stránkach časopisu *Múzeum*.

Ako riaditeľ múzea v Kremnici vypracoval *Koncepciu budovania ústredného múzea mincí a medailí na Slovensku*. Po viac ako ročnom pôsobení v tejto funkcii sa z rodinných dôvodov presťahoval na stredné Považie do Trenčína. Tu začal pracovať na odbore kultúry vtedajšieho Okresného národného výboru, kde ako inšpektor kultúry mal v referáte problematiku štátnej pamiatkovej starostlivosti, ochranu prírody, múzejníctva a obecných kroník. Práca v štátnom orgáne v čase nastupujúcej a neskôr intenzívnej normalizácie kultúrneho života si od neho vyžadovala nielen osobnú odvahu, ale aj vysoké odborné nasadenie, čo

sa u neho prejavovalo v argumentačnej odbornej oblasti, hlavne pri záchrane a zveľaďovaní národného kultúrneho dedičstva. Sám spomínal, že na vtedajšiu stránicu a štátnu byrokráciu najviac pôsobila klauzula, keď už všetky pokusy hlavne o pridelenie financií na pamiatkové akcie zlyhali, že „...toto a toto iste využijú nepriatelia socializmu...“, a vždy, alebo takmer vždy, hoci to nebolo pravidlom, sa mu podarilo dosiahnuť, čo považoval za potrebné.

Po štvorročnom pôsobení vo funkcii inšpektora kultúry na ONV v Trenčíne ho v roku 1973 vymenovali za riaditeľa Okresnej pamiatkovej správy v Trenčíne, ktorú založil a doviedol k významnému rozmachu v oblasti štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v celoslovenských reláciách. V roku 1984 sa stal riaditeľom Strediska Trenčín, vtedajšieho Krajského ústavu štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Bratislave, ktorému podliehali dva vtedy rozlohou veľké okresy, a to Trenčín a Senica so značným počtom národných kultúrnych pamiatok a mnohých ďalších významných pamiatok a pamiatkových zón bývalých stredovekých miest a mestečiek.

V roku 1977 Okresné osvetové stredisko v Trenčíne vydalo jeho brožúru pod názvom *Beckov a jeho slávni rodáci* a v roku 1984 Krajská knižnica v Trenčíne vydala monografiu pod názvom *Svedectvo pamiatok*, ktorú napísal v spoluautorstve s R. Samuelom. Táto publikácia je ešte aj dnes po odstupe rokov základným dielom historicko-dokumentačnej hodnoty o národno-historických pamiatkach bývalého Trenčianskeho okresu. Jeho štúdia venovaná pamiatkovej charakteristike stredovekého mestského opevnenia v Trenčíne vyšla v špecializovanom zborníku Trenčianskeho múzea venovanom remeslám, tlačiarňam a architektúre Trenčína v roku 1985. Ten istý rok vo Vlastivednom zborníku Považia XV. publikoval odbornú štúdiu *Príspevok k historicko-geografickej lokalizácii cestnej siete Zvolenského komitátu*, v uvedenom zborníku roku 1978 publikoval aj závažnú metodologickú štúdiu pod názvom *Zásady určovania stredovekých ciest v geografickom prostredí*.

Buhuš Klein autorsky spracoval kapitoly *História a Umeleckohistorické a historické pamiatky* turistickej edície Biele Karpaty, ktorá vyšla roku 1988 vo Vydavateľstve Šport. Napokon treba spomenúť prácu *Sprievodca kultúrno-historickými pamiatkami Trenčianskeho okresu*, ktorú zostavil a napísal do nej aj texty. Tento sprievodca akoby symbolicky završoval jednu plodnú etapu života jubilanta, ktorý od apríla 1990 v časoch veľkých spoločenských zmien odišiel z funkcie riaditeľa Strediska pamiatkovej starostlivosti v Trenčíne a presťahoval sa do Bratislavy.

Po krátkej medzizastávke na hrade Červený kameň nastúpil v novembri 1990 do Vojenského historického ústavu v Bratislave, kde sa začal profesionálne venovať historickej vede, a to najstaršiemu obdobiu našich národných vojenských dejín. Geografické poznatky a ich spätný odraz na vojenské dianie na našom území v najstaršom období vynikajúco zúročil v štúdiu *Geopolitické faktory v starších slovenských dejinách*, ktorá vyšla v zborníku Armáda v dejinách Slovenska. I. časť, Bratislava 1993. Na sklonku toho istého roku vyšiel aj prvý diel *Vojenských dejín Slovenska (Stručný náčrt do roku 1526)*, vydaný Ministerstvom obrany SR, ktorý napísal v spoluautorstve s renomovanými slovenskými historikmi Richardom Marsinom a Alexandrom Ruttkayom. V tejto monografii autorsky napísal kapitoly venované najstarším vojenským dejinám Slovenska do príchodu Slovanov na naše územie. Možno konštatovať, že uvedená monografia bola prvým syntetickým pokusom o sumarizáciu poznatkov najstarších vojenských dejín Slovenska do 6. storočia. V tom istom roku (1993) publikoval v časopise *Historie a vojenství* v Prahe štúdiu *Obranný pevnostný systém uhorského štátu na území Slovenska*, ktorá sa stala východiskovou základňou jeho dizertačnej práce. Doktorandské štúdium absolvoval na HÚ SAV v Bratislave v roku 2001

obhajobou dizertačnej práce *Vývoj obranného systému na území Slovenska do tatárskeho vpádu* (školiťel doc. Ján Lukačka). Prvá kapitola tejto práce pod názvom *Pevnostná výstavba na území Slovenska do 10. storočia (Náčrt vývoja)* bola publikovaná v Historickom zborníku, 9, Matica slovenská (1999).

Tematika najstarších vojenských dejín Slovenska rezonovala aj v ďalších publikovaných štúdiách. Sú to: *Vojensko-historické súvislosti začlenenia Slovenska do uhorského štátu v 10.-12. storočí* (Vojenské obzory, História, 1996), *Vojensko-geografické aspekty rímskej obrany na strednom Dunaji v 1.- 4. storočí* (Vojenská história, č. 1, 1997) a *Bitka pri Vogastisburgu 631, Bitka pod Devínskym hradom 864, Bitka pri Bratislave 907 a Bitka pri rieke Slanej 1241* ktoré boli publikované v seriáli Významné bitky na území Slovenska v časopise SAMO, ktorý vydával Generálny štáb Armády SR v Trenčíne (1997).

Od roku 1997 sa vedecký záujem jubilanta zamerl na vojenské dejiny Slovenska v 18. a 19. storočí. V publikovaných prácach tohto posledného obdobia využil svoj heuristický potenciál a načrel do archívneho bohatstva Rakúskeho štátneho archívu vo Viedni, v ktorom sa nachádza ešte veľa neznámych a pre dejiny Slovenska dôležitých a doteraz nepublikovaných prámeňov. Z pôvodného pramenného materiálu napísal štúdie *Obrana Karpát v zámeroch Generálneho štábu rakúskej armády z roku 1811* (Vojenská história, č. 1, 1998), *Predpoklady vojenskej obrany rakúskej Haliče pred I. svetovou vojnou* (Vojenská história, č. 2, 1999), *Jozefínske mapovanie* (Slovenská archivistika, 1999), *Poštové cesty na Slovensku začiatkom 19. storočia*, (Historický zborník MS, 10, 2000) a *Vojusková priepustnosť hlavných ciest cez (slovenské) Karpaty v 60. a 70. rokoch 19. storočia s návrhom ich logistického zabezpečenia* (Vojenská história, č. 1, 2002). Do rámca týchto štúdií venovaných vojenským dejinám organicky zapadá aj jeho zásadná práca *Náčrt geopolitického vývoja Slovenska do začiatku 20. storočia*, publikovaná v obsiahlom kompendiu *Geopolitika – Českoslovakizmus – Národné rady* (Ed. Miroslav Pekník, Bratislava : Veda, 2000). Obdobie pôsobenia Bohuša Kleina vo Vojenskom historickom ústave v rokoch 1990 – 1998 možno právom označiť za najplodnejšie vedecké obdobie v jeho živote. Zároveň treba zdôrazniť, že práve on položil základy pre poznanie najstaršej etapy vojenských dejín Slovenska a významne sa zaslúžil o to, že slovenská vojenská historiografia sa na prelome 20. a 21. storočia stala dynamicky sa rozvíjajúcou vedeckou disciplínou.

Posledné pracovné roky Bohuš Klein strávil v Múzeu kultúry karpatských Nemcov Slovenského národného múzea v Bratislave. Popri muzeálnej činnosti sa odborne zamerl na spracovanie a sprístupnenie prvého vojenského mapovania z rokov 1769 – 1785, ktoré sa nachádza vo Vojenskom archíve Rakúskeho štátneho archívu vo Viedni. Tento materiál pozostávajúci z doteraz nepublikovaných ručne kreslených a farebných máp v mierke 1 : 28 800 obsahuje aj vojenské opisy územia Slovenska, ktoré svojou výpovednou hodnotou sú pre slovenské dejiny jedinečné a neopakovateľné. Tieto opisy sídiel obsahujú okrem vojenských aspektov i celú stavebno-historickú a geografickú infraštruktúru Slovenska v 2. polovici 18. storočia s obrovským množstvom miestnych názvov a iných údajov takmer pre všetky vedecké disciplíny. Práve tejto problematike sa venoval vo viacerých štúdiách, článkoch a prácach, za všetky možno spomenúť aspoň monografie *Významné mestá Slovenska na tajných mapách 18. storočia* (Veda, 2003) a *Sídla na Slovensku obývané nemeckým obyvateľstvom na vojenských mapách v druhej polovici 18. storočia* (SNM – Múzeum kultúry karpatských Nemcov, 2008).

PhDr. Bohuš Klein, PhD. zomrel 27. mája 2013 v Bratislave.

Čeť jeho pamiatke!

UPOZORNENIE REDAKCIE

V záujme plynulého priebehu redakčných prác Vás prosíme o dodržiavanie určitých zásad pri písaní rukopisov.

Spôsob odovzdávania rukopisov

*Príspevky do Vojenskej histórie odovzdávajú, resp. posielajte zásadne v textových editoroch Word, v iných len na základe dohovoru. **Poznámky je potrebné vkladať pomocou programu WORD na vkladanie poznámok/odkazov pod čiarou – nie písať ich mechanicky vzadu za textom štúdie.** K štúdiu je potrebné pripojiť resumé v rozsahu cca jednej strany a osobné údaje o autorovi: rodné číslo, adresu trvalého bydliska i pracoviska, číslo účtu, telefonický a emailový kontakt.*

Rozsah príspevkov

Rozsah štúdií, vrátane poznámkového aparátu, by nemal presiahnuť 40 strán. Recenzie môžu byť v rozsahu do 15 strán, anotácie maximálne do 3 strán. Počet strán sa počíta podľa počtu znakov (1 800 znakov na stranu).

Vzhlľadom na platnosť STN ISO 690 (01 0197) – Dokumentácia. Bibliografické odkazy. Obsah, forma a štruktúra, apríl 1998, je potrebné pri citáciách rešpektovať jej zásady (sú zjednotené s používaním citácií v iných časopisoch, ktoré sa pridružujú aj medzinárodného citovania). Za správnosť citovania (obsahovú i formálnu) zodpovedá autor príspevku, redakcia nebude do citácií zasahovať. Na ulahčenie citovania uvádzame niektoré vzory:

¹ VÁROŠ, Milan. *Posledný let generála Štefánika*. Bratislava : International, 1994, s. 56. ISBN 80-215-0149-9.

² PEJSKAR, Jožka (ed.). *Poslední pocta : Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948 – 1981*. B. m. : Konfrontace, 1986, sv. 2., s. 118-121. ISBN 3857701203.

(v prameni neuvedené miesto vydania: bez miesta; podobne aj pri neuvedenom vydavateľstve: b. v., roku: b. r.)

³ ŠPIRKO, Dušan – LUPTÁK, Miroslav. Obrana bratislavského predmestia vo francúzsko-rakúskej vojne roku 1809. In *Vojenská história*, 2002, roč. 6, č. 1, s. 9-10. ISSN 1335-3314.

(u cudzojazyčných zdrojov uvádzať v príslušnom jazyku, napr. anglický zdroj: *In Army History*, 2003, vol. 59, no. 1, p. 13-15.)

⁴ DEIGHTON, Leon. *Blitzkrieg : Od Hitlerova nástupu po pád Dunkerque*. Prel. Kárník, Zdeněk. Praha : Argo, 1994, s. 85. 80-85794-08-X.

⁵ PEJSKAR, ref. 2, s. 97.

- v prípade, že v jednej poznámke sú uvedené dva pramene toho istého autora, v ďalších poznámkach uvádzame aj prvé slová názvu prameňa: PEJSKAR, Poslední, ref. 2, s. 93.
- autor nemusí uvádzať mená všetkých pôvodcov citovaného diela (druhého, tretieho) alebo ak má citované dielo viacerých ako troch pôvodcov uvádzame: ŠPIRKO, Dušan et al.
- v prípade viacerých miest vydania, alebo názvov vydavateľstiev píšeme bodkočiarku alebo čiarku: Praha : Naše vojsko; Bratislava : Magnet Press, 1999,
- údaje v bibliografickom popise citovaného prameňa sa uvádzajú v jazyku prameňa až po údaj o rozsahu
- pri odkaze na archívny prameň je potrebné uvádzať skratky: f. (nie fond)
 - šk. (ako škatuľa, nie krabica)
 - č. j. (s medzerou)
 - VHA Bratislava, f.; pozri tiež PEJS, O.: ...
 - Tamže, s. 8. (nie tamtiež)
- najfrekvencovanejšie skratky archívov: SNA Bratislava, VÚA-VHA Praha, VHA Bratislava, NA Praha, AM SNP B. Bystrica,
Číslo poznámok v texte uvádzať indexovo: ⁴ nie: ⁴⁾ ^{4/}

Používanie skratiek a označovanie

Skratkou pre označovanie strán alebo strany je s., ročníky časopisov a čísla zborníkov sa uvádzajú arabskými číslicami. Pokiaľ sú dokumenty v edíciách číslované, je potrebné uvádzať okrem strán aj číslo.

Pri anotáciách a recenziách je potrebné uvádzať ISBN.

Adresa redakcie: Vojenský historický ústav, Krajná 27, 21 04 Bratislava

tel: 02/48 207713

E-mail: redakciavh@gmail.com

Redakčná rada si vyhradzuje právo na základe vyžiadaných odborných posudkov rozhodnúť o uverejnení, prípadne vrátení príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.

AUTORI ČÍSLA

PhDr. Igor GRAUS, PhD., Štátny archív v Banskej Bystrici – pobočka Banská Bystrica, Komenského 26, 974 20 Banská Bystrica

JUDr. Oldřich PEJS, Kafkova 153, 160 00 Praha 6, Česká republika

Mgr. Eduard LAINCZ, Ľubovnianske múzeum – hrad, Zámocká 22, 064 01 Stará Ľubovňa

PhDr. Jan ŠTAIGL, CSc., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Dr. Peter TURZA, Vojenské historické múzeum, Orviská cesta, LDS-F-6, 921 01 Piešťany

PhDr. Peter ŠUMICHRASŤ, PhD., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

doc. PhDr. Jozef BYSTRICKÝ, CSc., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Oprava: V štúdii Mgr. Petra Chorváta, PhD. *Československá armáda a mestská spoločnosť v Banskej Bystrici v rokoch 1918 – 1939 (náčrt problematiky)* v čísle 2/2013, s. 43, tretí odsek, je v zátvorke chybné uvedené informácie o nevybudovaní pavilónu učební v meste. Táto informácia sa vzťahuje na nové kasárne pešieho pluku 26.

Vojenská história 3/2013

Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo

Vydáva Vojenský historický ústav v Bratislave
v spolupráci s Ministerstvom obrany SR

Editor a šéfredaktor: pplk. Mgr. Miloslav Čaplovič, PhD.

Výkonná redaktorka: Mgr. Mária Stanová

Kontaktná adresa: redakciavh@gmail.com

Grafická úprava: Mgr. Igor Kalita

Redakčná rada: doc. PhDr. Vladimír Segeš, PhD. (predseda), PhDr. Vojtech Dangl, CSc. (podpredseda), PhDr. Igor Baka, PhD., PhDr. Valerián Bystrický, DrSc., PhDr. František Cséfalvay, CSc., PhDr. Viliam Čičaj, CSc., PhDr. Igor Graus, PhD., Mgr. Peter Chorvát, PhD., Mgr. Peter Kralčák, PhDr. Slavomír Michálek, DrSc., pplk. v zál. PhDr. Peter Šumichrast, PhD., doc. PhDr. Pavol Valachovič, CSc., mjr. Mgr. Milan Vanga.

Medzinárodný redakčný kruh: Dr. István Janek, PhD. (Budapest), PhDr. Michal Lukeš, PhD. (Praha), Mgr. Mateusz Gniazdowski, PhD. (Warszawa), Dr. László Szarka, CSc. (Budapest), PhDr. Jiří Rajlich (Praha), Dr. Martin Zückert (München)

Vychádza štyrikrát ročne.

Rozširuje Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Fax: + 421/2/48207719

Schválené do tlače dňa: 8. júla 2013

EV 734/08

Nepredajné

ISSN 1335-3314

Tlač: ÚVŠP MO SR, OdVČ, OdPČ, Kutuzovova 8, Bratislava

Na obálke: Fotografia zachytáva vojakov pri odbere stravy v poľných podmienkach počas cvičenia čs. brannej moci v 30. rokoch 20. storočia.